

Međunarodni Andragoški Simpozij

“Ključne kompetencije i učenje odraslih”

Biograd na Moru
16. i 17. svibnja 2013.

Agencija za
strukovno obrazovanje
i obrazovanje odraslih

Međunarodni
Andragoški
Simpozij

“Ključne kompetencije i učenje odraslih”

Biograd na Moru
16. i 17. svibnja 2013.

Agencija za
strukovno obrazovanje
i obrazovanje odraslih

Nakladnik:

Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih

Radnička cesta 37b/VII, 10 000 Zagreb, Hrvatska

Za Agenciju za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih:

Ivan Šutalo, ravnatelj

Uredili:

Mile Živčić, Nives Pokrajčić, Mario Vučić, Ognjen Žiljak

Tekst priredili:

dr. sc. Marija Pavkov i dr. sc. Nikša Alfirević

Programski odbor Simpozija:

Ivan Šutalo

dr. sc. Dijana Vican

dr. sc. Elena Rizova

dr. sc. Jurica Pavičić

dr. sc. Marija Pavkov

dr. sc. Nikša Alfirević

Mile Živčić

Mario Vučić

Nives Pokrajčić

Lektura i korektura:

Suzana Paponja

Grafičko oblikovanje:

Parlov UNA, Zagreb

Tisak:

Parlov, Zagreb

Naklada:

200 primjeraka

ISBN: **978-953-55704-8-6**

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 860840

Imenice korištene u ovoj publikaciji, kao što su, primjerice:
govornik, sudionik, polaznik, ravnatelj,... podrazumijevaju rodnu razliku.

Zagreb, listopad 2013.

Sadržaj

Predgovor	5
O Međunarodnom andragoškom simpoziju	9
Govornici na Međunarodnom andragoškom simpoziju	13
O ključnim kompetencijama	19
Sažeci izlaganja s Međunarodnog andragoškoga simpozija	35
Europske ključne kompetencije – na putu prema koherentnom sustavu obrazovanja odraslih?	35
Primjenjivost Nacionalnog okvirnog kurikulumu na obrazovanje odraslih	40
Ključne kompetencije i strukovno obrazovanje	43
Kompetencije za obrazovni rad s odraslima u svjetlu Glasserove teorije potreba	47
Profesionalizacija obrazovanja odraslih – od Belemskog okvira za akciju do Globalnoga kurikulumu	50
Ključne kompetencije i obrazovanje odraslih - švedska perspektiva	54
Pismenost odraslih kao preduvjet za cjeloživotno učenje	57
Ključne kompetencije i obrazovanje odraslih u Sloveniji	62
Poruke s panel-rasprave	65
Zaključci	69
Literatura	73

Predgovor

2006. godine, temeljem preporuke Europskoga parlamenta i Vijeća, donesen je europski okvir ključnih kompetencija razvijen pod nazivom „Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje“. Glavnim poticajem za razvoj ovoga pristupa bili su izazovi globalizacije, sve brže promjene u društvu i gospodarstvu, pojava novih tehnologija itd., a koji zahtijevaju od pojedinaca da se tijekom cijeloga života obrazuju, uče, usavršavaju. No, da bi to bilo moguće, potrebno je postojanje određene osnove. Tako se ključne kompetencije istodobno shvaćaju kao preduvjet cjeloživotnom učenju (kompetencije koje je potrebno steći tijekom inicijalnog obrazovanja za uspješno učenje tijekom ostatka života) te kao njegov sastavni dio (radi se o kompetencijama koje bi tijekom cijeloga života trebalo stjecati, nadograđivati i usavršavati).

Ciljevi koji su se željeli postići ovim okvirom ključnih kompetencija odnosili su se na identificiranje i definiranje kompetencija nužnih za osobni razvoj, osobno ispunjenje, aktivno građanstvo i zapošljivost u društvu znanja; omogućavanje mladim ljudima da do kraja svog inicijalnog obrazovanja i osposobljavanja steknu kompetencije koje će im tvoriti osnovu za daljnje učenje i posao, kao i odraslim osobama da razvijaju i usavršavaju ključne kompetencije tijekom cijeloga života; te stvaranje referentnog okvira ključnih kompetencija na europskoj razini. Također, s gospodarskom krizom, započetom 2008. godine, širenje mogućnosti za stjecanje ključnih kompetencije u svim segmentima obrazovnoga sustava ističe se kao jedan od važnih instrumenata za smanjenje rizika od siromaštva i socijalne isključenosti.

Ključne kompetencije imaju istaknutu važnost i u sklopu europskih politika usmjerenih na obrazovanje odraslih, što je vidljivo i kroz prisutnost ovog koncepta u svim dokumentima koji određuju politiku Europske unije vezanu uz ovo područje. Pokazuje se kako potrebe tržišta rada sve češće upućuju na rastuću važnost ključnih kompetencija, posebice transverzalnih ključnih kompetencija (kao što su kompetencija *učiti kako učiti*, inicijativnost i poduzetnost, kulturna svijest i izražavanje). Vijeće Europske unije stoga naglašava kako je za ostvarenje ciljeva zapošljivosti, uz stjecanje znanja i vještina uže vezanih uz konkretno zanimanje ili radno mjesto, potrebno staviti jači naglasak upravo na stjecanje ključnih kompetencija odraslih.

Potreba odgovora na ove izazove, kako u hrvatskom tako i europskom kontekstu, predstavlja i temelj aktivnosti Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih vezanih uz promicanje koncepta ključnih kompetencija. No, zadaća Agencije da širi i potiče mogućnosti stjecanja ključnih kompetencija odraslih osoba proizlaze i iz niza strateških dokumenata i propisa koji reguliraju hrvatski obrazovni sustav. *Zakon o obrazovanju odraslih* navodi kako odrasle osobe programima obrazovanja odraslih uz znanje, vještine i sposobnosti za rad u struci stječu i znanja i vještine pisanja i računanja, materinskog i stranih jezika, informacijsko-komunikacijske tehnologije, građanskih i socijalnih znanja i vještina, kao i poduzetničkih i kreativnih vještina. *Strategija razvoja sustava strukovnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 2008. – 2013.* ističe važnost razvijanja ključnih kompetencija posebice u sklopu europske dimenzije strukovnog obrazovanja i osposobljavanja. O ključnim kompetencijama ovdje se govori kao o pretpostavki daljnjeg obrazovanja, ali i preduvjetu kvalitetnog stjecanja znanja i vještina potrebnih za obavljanje pojedinih zanimanja.

Ovdje treba istaknuti *Zakon o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru*. Tako je jedno od načela i ciljeva HKO-a i jačanje uloge ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje, koje se u ovom dokumentu određuju kao kompetencije odgovarajuće razine koje su nužne pojedincu za uključenost u život zajednice, tj. koje su osnova za stjecanje kompetencija tijekom života za sve osobne, društvene i profesionalne potrebe. Konačno, *Strateški plan* Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta RH za razdoblje 2013. – 2015. govori o ključnim kompetencijama odraslih u kontekstu ciljeva koji se odnose na pružanje potpore za osnovno obrazovanje i osposobljavanje odraslih osoba .

Kako bi ostvarila navedene ciljeve, Agencija provodi niz aktivnosti usmjerenih za isticanje važnosti ključnih kompetencija, posebice unutar obrazovanja odraslih. Uz one koji se provode u sklopu redovitih poslova planiranja, razvijanja, organiziranja, provedbe, praćenja i unaprjeđivanja sustava strukovnog obrazovanja i obrazovanja odraslih, moguće je izdvojiti i izdavačku djelatnost Agencije, posebice izdavanje publikacija *Međunarodne organizacije o obrazovanju odraslih* (1 i 2). Ova izdanja Agencije za obrazovanje odraslih, odnosno Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, značajnu su pozornost posvetila upravo pitanju ključnih kompetencija, kako pristupu razvijenom u sklopu Europske unije, tako i onom razvijenom u sklopu aktivnosti OECD-a. Također, od 2008. godine Agencija za obrazovanje odraslih, tj. od 2010. Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, organizira obilježavanje *Međunarodnog dana pismenosti*. Radi se o UNESCO-voj inicijativi čiji je cilj svake godine podsjetiti međunarodnu zajednicu na status pismenosti i obrazovanja odraslih na globalnoj razini te svake godine obilježavanjem ovog dana Agencija potiče razmatranje problematike temeljnih vještina pisanja i čitanja, kao i šire shvaćenih konceptata pismenosti koji uključuju funkcionalnu pismenost, građansku pismenost itd. Ovdje se posebice izdvaja *Međunarodni dan pismenosti 2010.* koji je bio posvećen isticanju važnosti ključnih kompetencija u kontekstu borbe protiv siromaštva i

socijalne isključenosti. Cilj je bio pokazati kako su ključne kompetencije važan instrument za postizanje širokog spektra ciljeva, od onih vezanih uz smanjenje posljedica gospodarske krize i povećanje zapošljivosti do onih vezanih uz poboljšanje i promicanje inkluzivnosti - kao načela obrazovne politike.

Ključne kompetencije jedan su od temeljnih koncepata obrazovne politike Europske unije, a njihova je važnost prepoznata i unutar politika koje određuju hrvatski obrazovni sustav. Uzimajući u obzir važnost stjecanja i unaprjeđivanja ključnih kompetencija u svim fazama cjeloživotnog učenja, kako bi se povećala zapošljivost i omogućio osobni razvoj pojedinca, odnosno kako bi se stvorila i osigurala pretpostavka za daljnje učenje tijekom cijeloga života, postoji jasna potreba daljnjeg poboljšanja ovoga koncepta, pa tako i njegova daljnje razvoja unutar sustava obrazovanja odraslih u Republici Hrvatskoj.

O Međunarodnom andragoškom simpoziju

16. i 17. svibnja 2013. godine održao se Međunarodni andragoški simpozij na temu „**Ključne kompetencije i učenje odraslih**“ u organizaciji **Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih**. Cilj ovog simpozija bio je, zajedno sa stručnom i znanstvenom zajednicom, potaknuti raspravu i donijeti zaključke o pojmu, značenju, ulozi i utjecaju ključnih kompetencija na oblikovanje i provedbu programa obrazovanja i učenja odraslih, sagledavajući ih iz različitih perspektiva.

Europski parlament i Vijeće preporučuju (*RECOMMENDATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning (2006/962/EC)*) da države članice razviju dostupnost “ključnih kompetencija za sve” kao dio njihovih strategija cjeloživotnog obrazovanja. Iako se “ključne kompetencije” ovdje definiraju kao kombinacija znanja, vještina i stajališta koje bi mladi ljudi trebali razviti do kraja prve faze obrazovanja, navodi se kako bi odrasli trebali biti u mogućnosti razvijati i obnavljati svoje ključne kompetencije za cijeloga života. Dokument definira osam ključnih kompetencija: komunikacija na materinskome jeziku, komunikacija na stranim jezicima, matematička kompetencija i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji, digitalna kompetencija, kompetencija *učiti kako učiti*, socijalna i građanska kompetencija, inicijativnost i poduzetnost te kulturna svijest i izražavanje. S obzirom na to da je preobrazba osnovnog i srednjeg obrazovanja proces koji će potrajati te da još određen broj naraštaja učenika neće tijekom obveznog obrazovanja u potpunosti steći ključne kompetencije za cjeloživotno učenje, bit će potrebno svim tim naraštajima, uključujući i one koji su već prije završili obrazovanje, omogućiti njihovo stjecanje. (*Smjernice za strategiju odgoja, obrazovanja, znanosti i tehnologije, MZOS, 2012.*). Ako svemu ovome dodamo i podatak (iz popisa stanovništava 2001. godine u Hrvatskoj) o 18,59% odraslih osoba koji nemaju završenu osnovnu školu, jasan je povod i poticaj za izbor teme Simpozija.

Globalizacija, kao i gospodarska kriza, postavili su mnoge izazove pred cjelokupno svjetsko i europsko društvo, ne ostavljajući prostor za duboku analizu i promišljanje daljnjih koraka, zahtijevajući brzu reakciju i reforme svih obrazovnih sustava na svim njihovim razinama, pa tako i u sustavu obrazovanja i učenja odraslih.

Kroz strategiju „Europa 2020“, Europska unija pokušava svrhovito odgovoriti na te izazove, identificirajući ciljeve i smjernice budućega razvoja. Unutar tih smjernica, poticanje i razvoj ključnih kompetencije ima integrativnu ulogu u postizanju postavljenih ciljeva kroz sustav cjeloživotnog učenja, kod svakog pojedinca i unutar cjelokupna europskoga društva.

Stoga se na Simpoziju raspravljalo o:

- europskim politikama i preporukama, Europskom kvalifikacijskom okviru i njegovom utjecaju na nacionalne okvire i obrazovne sustave
- zaključcima CONFINTEA-e VI, s posebnim osvrtom na „Belemski okvir za akciju“
- ključnim kompetencijama u osnovnom obrazovanju odraslih
- odnosu između strukovnih i ključnih kompetencija
- ulozi ključnih kompetencija u visokom obrazovanju, itd.

Slijedom navedenog, na Simpoziju su identificirani načini i modeli za implementaciju ključnih kompetencija u programe obrazovanja odraslih te pristupi koji bi trebali odgovoriti zahtjevima svakog pojedinca, bez obzira na njegova prethodno stečena znanja i vještine. Važno je naglasiti da nastavnici u obrazovanju odraslih imaju jednu od ključnih uloga nužnih za ostvarenje ideje o cjeloživotnom učenju, jer oni u svom svakodnevnom radu pomažu pojedincima steći nova znanja i vještine, uključujući i ključne kompetencije. Upravo zbog toga potrebno je identificirati zajedničke elemente i ključne kompetencije za rad s odraslim osobama – kompetencija za andragoško djelovanje.

U dvodnevnom su radu međunarodni i domaći stručnjaci dali svoj stručni i znanstveni doprinos u sveobuhvatnom sagledavanju današnje i buduće uloge ključnih kompetencija u učenju i obrazovanju odraslih osoba te u raspravi o uspješnim međunarodnim i domaćim modelima najbolje europske prakse. Uz doprinos cjelokupnoj andragoškoj zajednici, osim stvaranja mreže, poticanja bolje suradnje, komunikacije i povezivanje andragoških stručnjaka, kao jedan od glavnih rezultata izdavanje je i ove publikacije, u kojoj se prezentiraju teme i zaključci Simpozija.

Tijekom Simpozija organizirana je i panel-rasprava s temom „Uloga i primjena ključnih kompetencija“. Na panel-raspravi su sudjelovali Gerhard Bisovsky, Ivan Šutalo, Snježana Šlabek, Andrej Sotošek te Marija Pavkov. Raspravu je moderirao Jurica Pavičić, pri čemu se raspravljalo o:

- metodama i alatima razvoja ključnih kompetencija u cjeloživotnom obrazovanju
- trendovima standardizacije i profesionalizacije u andragoškoj djelatnosti
- poticanju i vrjednovanju ključnih kompetencija te načinima na koji se pojedinci pozicioniraju u nedovoljno razvijenom sustavu kompetencijski usmjerena obrazovanja odraslih
- očekivanjima poslodavaca te razvoju i vrjednovanju ključnih kompetencija
- ulozi poslodavaca u kreiranju obrazovne ponude.

Zaključci i preporuke sudionika panel-rasprave uvrštene su u ovu publikaciju u poglavlju „Zaključci“, dok su glavne ideje s rasprave prikazane u poglavlju „Poruke s panel-rasprave“.

Nadamo se da ćete u ovoj publikaciji pronaći korisne informacije koje će vam pomoći u vašemu daljnjemu radu i stručnom usavršavanju.

Govornici na Međunarodnom andragoškom simpoziju

Dr. Gerhard Bisovsky

Dr. Gerhard Bisovsky glavni je tajnik Saveza centara za obrazovanje odraslih Austrije. U austrijskom obrazovanju odraslih radi od 1985., od 1996. do 2012. bio je ravnatelj *Volkshochschule Meidling* (Centra za obrazovanje odraslih), jednog od najvećih takvih centara u Beču. Od 2009. voditelj je mreže „Obrazovno usmjeravanje i savjetovanje u Beču“ (*Bildungsberatung in Wien*) u sklopu koje surađuju najvažnije institucije u obrazovanju odraslih te provode nezavisno usmjeravanje obrazovanja i karijere. Više godina educira andragoške djelatnike (nastavnike, menadžere i savjetnike) te predaje obrazovanje odraslih na sveučilištima u Grazu, Beču, Klagenfurtu i Bielefeldu. Bio je član je više radnih skupina, npr. radne skupine za Grundtvig (Bruxelles, 2000.-2001.), radne skupine za pripremu strukovne mature (Berufssreifeprüfung) za središnju maturu (*Zentralmatura*), radne skupine za nacionalni kvalifikacijski okvir (Beč, 2008.-2010.), kao i član više projektnih timova u bečkim centrima za obrazovanje odraslih.

Diana Ghinea

Diana Ghinea je profesionalna stručnjakinja za međunarodni razvoj, s obrazovanjem iz područja filozofije i politologije. Posjeduje široko iskustvo u istraživanju, suradnji na razvoju, razvoju i evaluaciji projekta i programa, osposobljavanju i konzultantskim poslovima. Njezin rad na području obrazovanja odraslih uglavnom je usredotočen na vođenje karijere i savjetovanje (s fokusom na javnim politikama) i međunarodnu suradnju. Također je objavila i niz radova te studija utjecaja.

Prof. dr. sc. Dijana Vican

Dr. sc. Dijana Vican je izvanredna profesorica pedagogije zaposlena na Sveučilištu u Zadru. Znanstveno-stručni rad realizira u nekoliko pedagoških disciplina - općoj pedagogiji, interkulturalnoj pedagogiji, obrazovnim politikama, andragogiji, poduzetničkom obrazovanju te obrazovanju i osposobljavanju nastavnika. Stručno se usavršavala na američkom sveučilištu *Berkeley* i na brojnim europskim sveučilištima i drugim relevantnim ustanovama. Autorica je i koautorica poglavlja u četiri znanstvene knjige i jednome priručniku. Objavila je 26 članaka. Redovito sudjeluje na domaćim i međunarodnim znanstvenim skupovima. Sudjelovala je u tri nacionalna znanstveno-istraživačka projekta kao voditeljica ili suradnica te u dva međunarodna TEMPUS - projekta koja je financirala Europska unija.

U nastavnome radu od uvođenja bolonjskoga procesa angažirana je na preddiplomskom i diplomskome studiju pedagogije na kolegijima *Temeljna znanja o odgoju i obrazovanju, Uvod u pedagogiju, Teorije odgoja i obrazovanja, Teorije odgoja i obrazovanja u praksi* i *Andragogija*.

Prorektorica je Sveučilišta u Zadru te voditeljica Sveučilišnoga centra "Stjepan Matičević" koji je 2005. osnovala pri Sveučilištu. Obnašala je dužnost državne tajnice u Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa od 2008. do 2011.

Prof. dr. sc. Katarina Popović

Dr. sc. Katarina Popović je potpredsjednica Europske asocijacije za obrazovanje odraslih (*European Association for the Education of Adults*) i koordinator *dvv international* za regionalne projekte u jugoistočnoj Europi. Studirala je andragogiju na Univerzitetu u Beogradu, gdje je pohađala i magistarske studije. Svoj doktorski rad, iz istog područja, izradila je na Sveučilištu u Aachenu, čime je stekla titulu doktora znanosti. Profesorica je na Katedri za andragogiju Filozofskoga fakulteta Univerziteta u Beogradu od 1989. te posljednjih 15 godina provodi istraživanja na području obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja. Također je gostujući profesor na području andragogije na više europskih sveučilišta – u Austriji, Njemačkoj, Danskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu - te urednica časopisa „Andragoške studije“.

Dr. sc. Popović je također je i predsjednica Društva za obrazovanje odraslih od 2011., nevladine organizacije u sklopu koje najvažniji stručnjaci, mladi istraživači i studenti andragogije, rade na projektima u obrazovanju odraslih, organiziraju osposobljavanja, razvijaju strateške dokumente. Posebna se važnost pridaje regionalnoj i međunarodnoj suradnji - Društvo za obrazovanje odraslih je vrlo aktivno u suradnji sa svojim članicama, ali i s brojnim partnerima iz različitih područja učenja, obrazovanja, zapošljavanja. Europski integracijski procesi na području obrazovanja odraslih i putem obrazovanja odraslih vrlo su važni, stoga Društvo za obrazovanje odraslih i dr. sc. Katarina Popović intenzivno rade kako bi poduprli ove procese. Provodili su projekte s raznim međunarodnim donatorima i partnerima: dvv international, KulturKontakt, Roma Education Fund, CIDA i raznim nacionalnim i regionalnim partnerima.

Prof. dr. sc. Mirjana Mavrak

Dr. sc. Mirjana Mavrak izvanredna je profesorica na Odsjeku za pedagogiju na Filozofskome fakultetu u Sarajevu. Diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, gdje je također i magistrirala 1997. godine. Na istom je fakultetu doktorirala 2002. godine, na temu "Kvaliteta komunikacije među agencijama socijalizacije u pedagoškom radu sa zdravom i kronično bolesnom djecom". Predaje na kolegijima *Andragogija*, *Medicinska pedagogija*, *Pedagogija*, *Temeljna nastavna umijeća* i *Komunikacije u nastavi*. U razdoblju od 2006. do 2008. te od 2013. glavna je i odgovorna urednica časopisa „Obrazovanje odraslih – ključ za 21. stoljeće“. Njezin profesionalni razvoj usmjeren je na obrazovanje odraslih, izobrazbu budućih nastavnika te psiho-pedagošku pomoć kronično bolesnoj djeci u bolnici i u školi.

Dr. Elisabeth Brugger

Dr. Elisabeth Brugger je pedagoška ravnateljica Centara za obrazovanje odraslih grada Beča (*Wiener Volkshochschulen GmbH*). U obrazovanju odraslih radi od 1982., vodila je izradbu Bijele knjige o planiranju programa (*Weißbuch Programmplanung*), okvirnoga kurikulumu Centara za obrazovanje odraslih grada Beča. Zaposlena je na poslovima osposobljavanja nastavnika u obrazovanju odraslih te predaje na sveučilištima.

Ivan Šutalo, dipl. ing.

Od 2010. godine ravnatelj je Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, a od 2005. do 2010. bio je ravnatelj Agencije za strukovno obrazovanje. U svom 15-godišnjem iskustvu u odgojno-obrazovnome sustavu posebnu vrijednost ima dio koji se odnosi na neposredni rad s učenicima strukovnih škola. Na osnovi tog iskustva i 10-godišnjega rada u različitim projektantskim i proizvodnim tvrtkama, sa svojim suradnicima je postavio viziju te uspostavio mehanizme razvoja suvremenih sustava strukovnog obrazovanja i obrazovanja odraslih u Republici Hrvatskoj. Sudjelovao je u izradbi mnogih strateških, zakonskih i podzakonskih akata te definiranju velikoga broja projekata koji su u funkciji razvoja strukovnog obrazovanja i obrazovanja odraslih.

Agencija, pod njegovim vodstvom, sudjeluje u radu Savjetodavnoga vijeća za strukovno obrazovanje i osposobljavanje Europske komisije (ACVT-a, *Advisory Committee for VET*), sastancima ravnatelja zaduženih za strukovno obrazovanje i osposobljavanja zemalja članica i kandidatkinja EU-a (DGVT – *Directors General for VET*), radu mreže za osiguravanje kvalitete u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju (EQAVET, *European Quality Assurance for VET*), radnoj skupini za tehničku izradbu okvira kvalitete za strukovno obrazovanje i osposobljavanje (EQARF, *European Quality Assurance Reference Framework*) te u radnoj skupini za izradbu sustava kreditnih bodova u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju (ECVET, *European Credit System for VET*). Uspostavljena je i vrlo uska suradnja s izvršnim agencijama Europske unije ETF-om (*European Training Foundation* - Europska zaklada za osposobljavanje za zemlje ne-članice EU-a) i CEDEFOP-om (*European Centre for the Development of Vocational Training* – Europski centar za razvoj strukovnog obrazovanja).

Mr. sc. Andrej Sotošek

Andrej Sotošek je ravnatelj Andragoškoga centra Slovenije, na čijem je čelu od 2008. godine. Na Filozofskom fakultetu u Ljubljani diplomirao je povijest i sociologiju 1983. godine, a 2000. godine na Fakultetu za društvene znanosti u Ljubljani stekao je i titulu magistra znanosti. Radio je kao nastavnik na Srednjoj školi za ugostiteljstvo i turizam u Celju te u Povijesnom arhivu u Celju. Od 1985. do 2001. radio je u Pučkom učilištu Žalec, najprije četiri godine kao stručni suradnik, a zatim 12 godina kao

ravnatelj. Radio je u i Regionalnoj razvojnoj agenciji u Celju, gdje je bio menadžer programa za razvoj ljudskih resursa, a od 2001. do 2008. bio je glavni tajnik Saveza pučkih učilišta Slovenije. Član je više strukovnih udruženja i tijela, između ostalih je član Nacionalne komisije za Program za cjeloživotno učenje (potprogram GRUNDTVIG) te član Izvršnog odbora Andragoškoga društva Slovenije.

Prof. dr. sc. Jurica Pavičić

Profesor je marketinga na Ekonomskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Trenutačno obnaša dužnost prodekana za znanstveno-istraživački rad i administraciju na Ekonomskome fakultetu u Zagrebu. Doktorirao je na Alpe Adria sveučilištu u Klagenfurtu u Austriji na području sociologije (2009.) i Sveučilištu u Zagrebu na području marketinga (2000.). Primarna područja njegova znanstvenog interesa su: strategija marketinga, marketing neprofitnih organizacija i marketing i društvene promjene.

Dr. sc. Marija Pavkov

Doktorirala je kemiju 2002. g. na Karl-Franzens Sveučilištu u Grazu gdje se bavila znanstveno-istraživačkim radom i bila zaposlena na mjestu sveučilišnog asistenta. Iste godine završava edukaciju za licenciranoga trenera Buzan Centra u Engleskoj za metode učenja (*Mind Mapping*), brzog čitanja i tehnika zapamćivanja te počinje organizirati i održavati edukacije za sve dobne uzraste s naglaskom na edukacije za učitelje te interne edukacije u tvrtkama. Nakon završetka doktorata iz područja obrazovanja, sa specijalizacijom iz obrazovanja odraslih, godine 2006. (Karl-Franzens Sveučilište u Grazu), objavljuje knjigu „Adult Education in Croatia – Globalisation, Europeanisation, Modernisation“, a potom 2008. g. i knjigu „Vježbajte snagu svog uma“. Od 2007. g. prevela je 10-ak knjiga iz područja obrazovanja, rada s nadarenom djecom, mladima i odraslima te rada s djecom s teškoćama u učenju. Od 2008. g. kao stručnjakinja u području obrazovanja i obrazovanja odraslih surađuje s izvršnim agencijama Europske komisije (EACEA – *The Education, Audiovisual and Culture Executive Agency*; EACI – *Executive Agency for Competitiveness and Innovation*) te s ETF-om (*European Training Foundation*).

Doc. dr. sc. Elena Rizova

Profesorica je na Filozofskom fakultetu pri Univerzitetu „Sv. Kiril i Metodij“ u Skopju, Makedonija, na Institutu za pedagogiju. Doktorsku disertaciju iz područja andragogije obranila je 2012. godine na matičnom fakultetu na temu *Opismenjivanje odraslih*. Svoj magistarski rad obranila je 2008. godine na temu Ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje. Trenutačno radi na više projekta koji uključuju strukovno obrazovanje i usavršavanje te pedagoške kompetencije nastavnika iz strukovnog obrazovanja. Primarna područja njezina znanstvenog interesa su: obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje. Objavila je desetak znanstvenih i stručnih radova iz navedenih područja. Sudjelovala je na više znanstvenih i stručnih skupova u zemlji i inozemstvu.

Dr. sc. Nikša Alfirević

Dr. sc. Nikša Alfirević profesor je na Ekonomskome fakultetu Sveučilišta u Splitu na Katedri za management. Doktorsku disertaciju iz područja menadžmenta obranio je 2003. na matičnoj instituciji, a doktorsku disertaciju iz područja sociologije na Sveučilištu u Klagenfurtu, u Austriji, 2009. godine. Predaje više predmeta iz područja menadžmenta, organizacije i sociologije na Ekonomskome fakultetu te Filozofskomu fakultetu Sveučilišta u Splitu. Primarna područja njegova znanstvenog interesa su: menadžment i strateški menadžment, s posebnim naglaskom na javni i neprofitni sektor te menadžment u obrazovanju, upravljanje znanjem i ekonomski razvoj utemeljen na znanju, društvene strukture i procesi u lokalnim i virtualnim zajednicama.

O ključnim kompetencijama

Isticanje važnosti ključnih kompetencija jedno je od važnijih obilježja obrazovnih politika europskih zemalja i Europske unije posljednjih petnaest godina. Kao glavni poticaji razvoju ovoga pristupa ističu se izazovi globalizacije, sve brže promjene u društvu i gospodarstvu, pojave novih tehnologija itd. Kako bi se prilagodili ovim promjenama, pojedinci trebaju učiti tijekom cijeloga života, a za to je potrebno stvoriti odgovarajuću osnovu. Ključne kompetencije shvaćaju se istodobno i kao preduvjet cjeloživotnom učenju – kompetencije koje je potrebno steći tijekom inicijalnog obrazovanja za uspješno učenje tijekom ostatka života te kao njegov sastavni dio – radi se o kompetencijama koje bi tijekom cijeloga života trebalo stjecati, nadograđivati i usavršavati.

Zbog toga je i europski okvir ključnih kompetencija razvijen pod nazivom „Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje“ (*Recommendation of the European Parliament and of the Council on Key Competences for Lifelong Learning*, 2006.). Ključne kompetencije koje ovaj okvir sadrži su:

Komunikacija na materinskome jeziku - sposobnost izražavanja i tumačenja pojmova, misli, osjećaja, činjenica i mišljenja u usmenom i pisanom obliku (slušanje, govorenje, čitanje i pisanje) te lingvističko uzajamno djelovanje na odgovarajući i kreativan način u nizu različitih društvenih i kulturnih konteksta.

Komunikacija na stranim jezicima - osim glavnih vještina koje su iste kao u komunikaciji na materinskome jeziku, uključuje vještine posredovanja i međukulturnoga razumijevanja. Razina kompetentnosti ovisi o različitim čimbenicima i sposobnostima slušanja, govorenja, čitanja i pisanja.

Matematička kompetencija i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji - matematička kompetencija je sposobnost razvijanja i primjene matematičkoga mišljenja pri rješavanju problema u svakodnevnim situacijama, s naglaskom na postupak, aktivnost i znanje. Osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji odnose se na ovladavanje, uporabu i primjenu znanja i metodologija kojima se objašnjava svijet prirode. To uključuje razumijevanje promjena nastalih ljudskom aktivnošću i odgovornosti svakog pojedinca kao građanina.

Digitalna kompetencija - uključuje sigurnu i kritičku uporabu tehnologije informatičkoga društva i temeljne vještine informatičke i komunikacijske tehnologije.

Kompetencija učiti kako učiti - odnosi se na učenje, predstavlja sposobnost razvijanja i organiziranja vlastitog učenja - bilo pojedinačno ili u skupinama, u skladu s vlastitim potrebama i svijesti o metodama i mogućnostima učenja.

Socijalna i građanska kompetencija - socijalna kompetencija odnosi se na osobne, međuljudske i interkulturalne kompetencije i sve oblike ponašanja koji omogućuju pojedincu da sudjeluje na djelotvoran i konstruktivan način u društvenome životu i radnom okruženju. Povezana je s osobnim i društvenim blagostanjem. Ključna su pravila ponašanja i običaji u različitim okruženjima u kojima pojedinac djeluje. Građanska kompetencija, posebice poznavanje društvenih i političkih pojmova i struktura (demokracija, pravda, jednakost, građanstvo i građanska prava), omogućuju pojedincu da se uključi u aktivno i demokratsko sudjelovanje.

Inicijativnost i poduzetnost - sposobnost pretočiti ideje u akciju. Uključuje kreativnost, inovaciju, preuzimanje rizika te sposobnost planiranja i vođenja projekata kako bi se postigli ciljevi. Pojedinac je svjestan konteksta u kojemu radi i može procijeniti mogućnosti koje iz toga proizlaze. To je temelj za stjecanje specifičnijih znanja i vještina potrebnih onima koji započinju društvene ili komercijalne aktivnosti, ili im daju svoj doprinos. Trebaju uključivati svijest o etičkim vrijednostima i promicati dobro upravljanje.

Kulturna svijest i izražavanje – uključuju cijenjenje važnosti kreativnog izražavanja ideja, iskustava i osjećaja u nizu medija, uključujući glazbu, reproduktivnu umjetnost, književnost i likovne umjetnosti.

Ovakav okvir ključnih kompetencija trebao bi omogućiti pojedincima ostvarivanje vlastitih ciljeva određenih na temelju osobnih interesa, nastojanja i želja; omogućiti da kao aktivni građani sudjeluju u društvu te unaprijediti sposobnost svake osobe da na tržištu rada dobije primjeren posao. Drugim riječima, ključne kompetencije bi trebale razvijati ljudski, kulturni i socijalni kapital.

S gospodarskom krizom, započetom 2008. godine, širenje mogućnosti za stjecanje ključnih kompetencije u svim segmentima obrazovnoga sustava ističe se kao jedno od važnih instrumenata za smanjenje rizika od siromaštva i socijalne isključenosti (*Council Conclusions on the Social Dimension of Education and Training*, 2010.).

Ključne kompetencije predstavljaju poseban izazov za obrazovanje odraslih, posebice za onaj njegov aspekt usmjeren na povećanje zapošljivosti. Tako Vijeće Europske unije upozorava da, dok

s jedne strane potrebe tržišta rada upućuju na sve veću važnost ključnih kompetencija, posebice transverzalnih ključnih kompetencija (kao što su kompetencija *učiti kako učiti*, inicijativnost i poduzetnost, kulturna svijest i izražavanje), obrazovanje odraslih se u europskim zemljama često fokusira na stjecanje znanja i vještina uže vezanih uz konkretno zanimanje ili radno mjesto (*2010 Joint Progress Report of the Council and the Commission on the Implementation of the Education and Training 2010 Work Programme*, 2010.). Nadalje se ističe kako strukovno obrazovanje i osposobljavanje, kako inicijalno tako i ono koje ima oblik kontinuiranoga strukovnog usavršavanja, da bi omogućilo pojedincima pristup tržištu rada, mora staviti jači naglasak na ključne kompetencije (*Council Conclusions on the Social Dimension of Education and Training*, 2010.). Stoga i strateški dokument Europske unije za područje obrazovanja odraslih za razdoblje 2012.-2014. (*European Agenda for Adult Learning*, 2011.) ističe kako je jedan od prioriteta za ovo razdoblje unaprjeđenje stjecanja transverzalnih ključnih kompetencija, prije svega primjenom europskog okvira ključnih kompetencija unutar sektora obrazovanja odraslih.

Za sve istaknutiju ulogu ključnih kompetencija, uz Europsku uniju, važne su i aktivnosti OECD-a. Uz projekt DeSeCo, gdje su razvijene tri kategorije ključnih kompetencija (interaktivno korištenje alata, interakcija unutar heterogenih skupina i samostalno djelovanje), važan utjecaj imaju i projekti izravne procjene ključnih kompetencija, kao što su PISA (testiranje čitalačke, matematičke i prirodoslovne pismenosti 15-godišnjaka) ili PIAAC (testiranje jezične i matematičke pismenosti te sposobnosti rješavanja problema odraslih osoba).

Važnost ključnih kompetencija ističe se i u dokumentima i propisima koji određuju hrvatsku obrazovnu politiku. Tako i *Zakon o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru* (NN, 22/2013.) ključne kompetencije definira kao „kompetencije odgovarajuće razine koje su nužne pojedincu za uključenost u život zajednice... te su osnova za stjecanje kompetencija tijekom života za sve osobne, društvene i profesionalne potrebe“.

Radna skupina Europske komisije za razradbu ključnih kompetencija predložila je da se okvir ključnih kompetencija primijeni u kontekstu čitava niza obrazovnih situacija tijekom cjeloživotnog učenja u skladu s nacionalnim programima obrazovanja i osposobljavanja¹, i to kroz:

- I. **Opće obvezno obrazovanje koje je u sve većoj mjeri obilježeno izmijenjenim naglaskom** – pomakom s ‘kodificiranog’ ili ‘eksplicitnog’ znanja na ‘nesvjesno znanje’ koje je ugrađeno u osobne i društvene kompetencije svakoga pojedinog učenika.

¹ <http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/basicframe.pdf>, prijevod na hrvatski jezik dostupan na: http://www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/graanski_odgoj/EK.doc

- II. **Obrazovanje i izobrazba odraslih** – od ‘kompenzacijskog’ obrazovanja (uključujući ‘osnovne vještine’ pismenosti i računanja) do daljnjega visokog obrazovanja i trajnoga profesionalnog usavršavanja.
- III. **Konkretni obrazovni programi za skupine kojima prijeti društveno isključenje** – primjerice, migrante, nacionalne manjine, mladež i odrasle s niskom razinom početnog obrazovanja te one koji žive u udaljenim i izoliranim područjima itd.
- IV. **Obrazovni programi za učenike s posebnim obrazovnim potrebama** – budući da je potvrđeno da svi učenici posebnih obrazovnih potreba neće biti u stanju steći sve kompetencije, stoga imaju pravo pristupa obrazovnim mogućnostima punog potencijala u ostvarivanju ciljeva na putu prema ključnim kompetencijama. To znači da učenicima s posebnim obrazovnim potrebama moraju biti dostupni odgovarajući prilagođeni i individualizirani obrazovni programi utemeljeni na okviru kompetencija.

Upravo iz gore navedenih razloga je Radna skupina Europske komisije na temu ključnih kompetencija opisala osam ključnih kompetencija prema Europskome referentnom okviru, kroz elemente pripadajućih znanja, vještina i stajališta mjerenih u određenom kontekstu (tablica 1).

Tablica 1. Okvir ključnih kompetencija. Definicije područja ključnih kompetencija i opisi znanja, vještina i stajališta koji pripadaju svakom tom području (prema Europskome referentnom okviru²)

1. Komunikacija na materinskome jeziku

Definicija kompetencije	Znanje	Vještine	Stajališta
Komunikacija je sposobnost izražavanja i tumačenja misli, osjećaja i činjenica u usmenom i pisanom obliku u cijelom nizu društvenih i kulturnih okolnosti – posao, dom, slobodno vrijeme.	Solidno znanje osnovnoga rječnika, funkcionalne gramatike i stila, funkcija jezika. Svijest o raznim vrstama verbalne interakcije (razgovori, intervjui, rasprave itd.) i osnovnim značajkama različitih stilova i registara govornoga jezika. Razumijevanje paralingvističkih značajki komunikacije (kvaliteta glasa, izraz lica, držanje tijela i izražavanje pokretima). Svijest o različitim vrstama književnoga teksta (bajke, mitovi, legende, pjesme, lirska poezija, kazalište, kratke priče, romani) i njihove osnovne značajke i vrste nekniževnih tekstova (životopisi, molbe, izvješća, uvodni članci, eseji, govori itd.) i njihove osnovne značajke. Poznavanje osnovnih značajki pisanoga jezika (formalni, neformalni, znanstveni, novinarski, kolokvijalni itd.). Svijest o promjenjivosti jezika i oblicima komunikacije tijekom vremena i u različitim zemljopisnim, društvenim i komunikacijskim okruženjima.	Sposobnost komuniciranja u pisanom i usmenom obliku, razumijevanje ili omogućivanje razumijevanja raznih poruka u raznim situacijama i u različite svrhe. Komunikacija uključuje sposobnost slušanja i razumijevanja raznih govornih poruka u mnoštvu komunikacijskih situacija te sposobnost konciznog i jasnoga govorenja. Uključuje i sposobnost praćenja uspješnosti poruke, kao i sposobnost započinjanja, održavanja i okončanja razgovora u raznim komunikacijskim situacijama. Sposobnost čitanja i razumijevanja različitih tekstova, prihvatanje strategija primjerenih raznim svrhama čitanja (čitanje radi informiranja, učenja ili užitka) i raznim vrstama teksta. Sposobnost pisanja raznih vrsta tekstova u različite svrhe, praćenje procesa pisanja (od koncepta do korekture). Sposobnost pretraživanja, prikupljanja i procesuiranja pisanih informacija, podataka i pojmova da bi ih se moglo koristiti u proučavanju i sustavnom organiziranju znanja. Sposobnost razlikovanja relevantnih od irelevantnih informacija pri slušanju, govorenju, čitanju i pisanju. Sposobnost formuliranja vlastitih argumenata u govoru i pismu na uvjerljiv način i potpunog uvažavanja drugih stajališta iznesenih u pisanom ili usmenom obliku. Vještine potrebne za korištenje pomoćnih sredstava (poput biješki, shema, karata) radi proizvodnje, predstavljanja ili razumijevanja složenih tekstova u pisanom ili usmenom obliku (govori, razgovori, upute, intervjui, rasprave).	Stvaranje pozitivnoga stajališta prema materinskome jeziku, njegovo prihvaćanje kao potencijalnoga sredstva osobnog i kulturnog obogaćivanja. Sklonost otvorenom pristupanju tuđem mišljenju i argumentima i uključivanje u konstruktivan i kritički dijalog. Samopouzdanje pri javnome obraćanju. Spremnost da težimo estetskoj kvaliteti izražavanja koja nadilazi isključivo tehničku preciznost riječi/izraza. Razvijanje ljubavi prema književnosti. Razvijanje pozitivna stajališta prema međukulturnoj komunikaciji.

² <http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/basicframe.pdf>, prijevod na hrvatski jezik dostupan na: http://www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/graanski_odgoj/EK.doc

2. Komunikacija na stranim jezicima

Definicija kompetencije	Znanje	Vještine	Stajališta
<p>Komunikacija na stranim jezicima je sposobnost razumijevanja, izražavanja i tumačenja misli, osjećaja i činjenica u usmenom i pisanom obliku u primjerenom nizu društvenih okolnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> – na poslu, kod kuće, u slobodno vrijeme, u obrazovanju i izobrazbi – na jezicima koji nisu materinski jezik i na kojima se ne podučava u školi, u skladu sa željama i potrebama pojedinca.³ 	<p>Poznavanje vokabulara i funkcionalne gramatike, intonacije i izgovora.</p> <p>Svijest o raznim vrstama verbalne interakcije (npr. razgovori licem u lice ili telefonski razgovori, intervjui itd.).</p> <p>Poznavanje primjerena raspona književnih i neknjiževnih tekstova (npr. kratke priče, pjesme, novinski članci i članci u časopisima, internetske stranice, upute, pisma, kratka izvješća itd.).</p> <p>Poznavanje osnovnih značajki različitih stilova i registara govornog i pisanoga jezika (formalni, neformalni, novinarski, kolokvijalni itd.).</p> <p>Svijest o društvenim konvencijama i kulturnim aspektima i promjenjivosti jezika u različitim zemljopisnim, društvenim i komunikacijskim okruženjima.</p>	<p>Sposobnost slušanja i razumijevanja govornih poruka u primjerenom nizu komunikacijskih situacija (teme koje su bliske, od osobnog interesa ili relevantne za svakodnevni život).</p> <p>Sposobnost započinjanja, održavanja i okončanja razgovora o temama koje su bliske, od osobnog interesa ili relevantne za svakodnevni život.</p> <p>Sposobnost čitanja i razumijevanja nestručnih pisanih tekstova o nizu tema ili u nekim slučajevima, stručnih tekstova s bliskoga područja i pisanje raznih vrsta tekstova u različite svrhe u primjerenom nizu situacija.</p> <p>Primjerena uporaba pomoćnih sredstava (npr. bilješki, dijagrama, karata) kako bi se razumjeli ili proizveli pisani ili govorni tekstovi (npr. razgovori, upute, intervjui, govori).</p> <p>Sposobnost započinjanja, održavanja odgovarajućega niza autonomnih aktivnosti učenja jezika.</p>	<p>Osjetljivost za kulturne razlike i otpor prema stereotipima.</p> <p>Zanimanje i znatiželja glede jezika općenito (uključujući susjedne, regionalne, manjinske ili srednjovjekovne jezike, znakovni jezik itd.) i zanimanje za međukulturnu komunikaciju.</p>

³ S obzirom na bogatstvo europskih jezika koji se uče kao strani jezici i na različitost situacija u kojima pojedinci koriste te jezike, stupcima koji se odnose na znanje, vještine i stajališta je cilj dati osnovne elemente komunikativne kompetencije na stranim jezicima. Glede svladavanja jezika, referentne razine su predstavljane u Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike (CEFR)

3.1. Matematička pismenost

Definicija kompetencije	Znanje	Vještine	Stajališta
Na najosnovnijoj razini, matematička pismenost ⁴ uključuje sposobnost zbrajanja i oduzimanja, množenja i dijeljenja, izračunavanja postotaka i omjera kod mentalnog i pisanog izračunavanja u svrhu rješavanja problema.	Temeljno znanje i razumijevanje brojki i mjera te sposobnost njihova korištenja u nizu svakodnevnih situacija temeljna je vještina koja uključuje osnovne metode računanja i razumijevanje osnovnih oblika matematičkoga prikazivanja poput grafikona, formula i statistike.	<p>Sposobnost primjene osnovnih elemenata matematičke pismenosti, poput:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zbrajanja i oduzimanja • množenja i dijeljenja • izračunavanja postotaka i omjera • mjernih jedinica i mjera, da bi se pristupilo rješavanju problema iz svakodnevnoga života, npr.: <ul style="list-style-type: none"> • vođenja kućnoga proračuna (izjednačavanje prihoda i rashoda, planiranje, štednja) • kupnje (uspoređivanje cijena, poznavanje mjernih jedinica i mjera, vrijednost novca) • putovanja i slobodnoga vremena (dovođenje u vezu udaljenosti i trajanja putovanja; uspoređivanje valuta i cijena). 	<p>Spremnost da se nadvlada «strah od brojki».</p> <p>Spremnost da se koristi numeričko izračunavanje kako bi se rješavali problemi za trajanja svakodnevnoga rada i obiteljskoga života.</p>

⁴ Osnovna matematička pismenost (računanje) je temeljna vještina za svako daljnje učenje u drugim područjima ključnih kompetencija.

3.1. Matematička pismenost (nastavak)

Definicija kompetencije	Znanje	Vještine	Stajališta
<p>Daljnijm razvitkom matematičke kompetencije⁵ ona, ovisno o kontekstu, uključuje sposobnost i spremnost korištenja matematičkih oblika mišljenja (logičko i prostorno razmišljanje) i prikazivanja (formula, modela, konstrukcija, grafikona/dijagrama) koji imaju sveopću primjenu pri objašnjavanju i opisivanju stvarnosti.</p>	<p>Temeljito poznavanje matematičkih pojmova i koncepata, uključujući najrelevantnije geometrijske i algebarske teoreme.</p> <p>Poznavanje i razumijevanje vrsta pitanja na koja matematika može ponuditi odgovor.</p>	<p>Sposobnost da se slijedi i procjenjuje lanac tuđih argumenata i da se otkriju osnovne ideje u danom nizu argumenata (posebice dokazi) itd.</p> <p>Sposobnost baratanja matematičkim simbolima i formulama, dekodiranjem i tumačenjem matematičkoga jezika i razumijevanje njegova odnosa prema prirodnome jeziku. Sposobnost komuniciranja u i o matematici.</p> <p>Sposobnost matematičkoga razmišljanja i rezoniranja (ovladavanje matematičkim načinima razmišljanja; apstrahiranje i generaliziranje gdje je to relevantno za pitanje i matematičko modeliranje, tj. analiziranje i stvaranje modela) uporabom i primjenom postojećih modela na postavljena pitanja.</p> <p>Sposobnost razumijevanja i primjene (dekodiranje, tumačenje i razlikovanje) raznih vrsta prikazivanja matematičkih stvari, fenomena i situacija, odabir i zamjena načina prikazivanja ako i kada je to potrebno.</p> <p>Sklonost kritičkom razmišljanju; sposobnost razlikovanja raznih vrsta matematičkih izjava (razlikovanje tvrdnje od pretpostavke itd.); razumijevanje matematičkih dokaza i doseg ograničenja određenoga koncepta.</p> <p>Sposobnost korištenja pomoćnih sredstava i alata (uključujući IT).</p>	<p>Poštivanje istine kao temelja matematičkoga razmišljanja.</p> <p>Spremnost pronalaženja razloga da bi se potkrijepile nečije tvrdnje.</p> <p>Spremnost prihvaćanja ili odbijanja tuđega mišljenja na temelju valjanih (ili nevaljanih) razloga ili dokaza.</p>

⁵ Matematika, iako je suštinski povezana s brojkama, mnogo je kompleksnija. «Matematičko ponašanje» se odnosi na opisivanje stvarnosti konstruiranjem i procesima sveopće primjene. Najbolje se može opisati kombinacijom vještina i stajališta. Definicija naglašava važnost «matematičke aktivnosti» i prihvaća «veze s realnošću» kao trajni naglasak matematičkoga obrazovanja.

3.2. Kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji

Definicija kompetencije	Znanje	Vještine	Stajališta
<p>Kompetencije u prirodoslovlju su sposobnost i spremnost da se upotrijebe sklop znanja i metodologija koji se koriste u znanosti da bi se objasnio svijet prirode. Kompetencije u tehnologiji se tumače kao primjena znanja da bi se promijenilo prirodno okruženje u odgovoru na uočene ljudske želje ili potrebe.</p>	<p>Poznavanje osnovnih načela svijeta prirode, tehnologije i tehnoloških proizvoda i procesa.</p> <p>Razumijevanje odnosa između tehnologije i drugih područja: znanstveni napredak (npr. u medicini), društvu (vrijednosti, moralna pitanja), kulturi (npr. u multimediji), ili okruženju (zagađenost, održivi razvoj).</p>	<p>Sposobnost korištenja i baratanja tehnološkim alatima i strojevima te znanstvenim podatcima i saznanjima da bi se postigao neki cilj ili donio zaključak.</p> <p>Sposobnost prepoznavanja osnovnih značajki znanstvenog istraživanja.</p> <p>Sposobnost prenošenja zaključaka i razloga koji su do njih doveli.</p>	<p>Znatiželja i kritičko poimanje znanosti i tehnologije, uključujući pitanja sigurnosti i zaštite te etička pitanja.</p> <p>Pozitivno, ali kritičko stajalište prema uporabi stvarnih informacija i svijest o potrebi logičnoga postupka donošenja zaključaka.</p> <p>Spremnost na stjecanje znanja iz znanstvenih područja, zanimanje za znanost, znanstvenu i tehnološku karijeru.</p>

4. Digitalna kompetencija

Definicija kompetencije	Znanje	Vještine	Stajališta
<p>Digitalna kompetencija uključuje sigurno i kritičko korištenje tehnologije informacijskoga društva (TID)⁶ na poslu, u slobodno vrijeme i u komunikaciji.</p> <p>Ova kompetencija povezane je s logičkim i kritičkim razmišljanjem, s visoko razvijenim vještinama baratanja informacijama i razvijenim vještinama komuniciranja.</p> <p>Na najosnovnijoj razini, TIK vještine uključuju korištenje multimedijske tehnologije za pronalaženje, pristup, pohranu, proizvodnju, predstavljanje i razmjenu informacija i komuniciranje i sudjelovanje na internetskoj mreži.</p>	<p>Temeljno poznavanje prirode, uloge i mogućnosti TID-a u svakodnevnim situacijama uključuje⁷:</p> <ul style="list-style-type: none"> • razumijevanje glavnih aplikacija za računalo, uključujući obradbu teksta, tablični kalkulator, baze podataka, pohranu i upravljanje podatcima • svijest o mogućnostima što ih nudi internet i komuniciranje putem elektroničkih medija (elektronička pošta, videokonferencije, ostala mrežna oruđa) i razlika između stvarnog i virtualnoga svijeta • razumijevanje potencijala TID-a kao potpore za kreativnost i inovacije za osobnu realizaciju, uključivanje u društvo i zapošljavanje • osnovno razumijevanje pouzdanosti i valjanosti dostupnih informacija (dostupnost/prihvatljivost) i svijest o potrebi poštivanja etičkih načela pri interaktivnome korištenju TID-a. 	<p>Budući da TID ima mnoštvo primjena u svakodnevnom životu, kao što su aktivnosti učenja i slobodne aktivnosti, potrebne vještine uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sposobnost pretraživanja, prikupljanja i procesuiranja (stvaranje, organiziranje, razlikovanje važnog od nevažnoga, subjektivno od objektivnoga, stvarno od virtualnoga) elektroničkih informacija, podataka i koncepata i njihovo sustavno korištenje • sposobnost korištenja primjerenih pomoćnih sredstava (prezentacija, grafikona, dijagrama, karata) da bi se pribavile, predstavile i razumjele složenije informacije • mogućnost pristupa i pretraživanja internetskih stranica i korištenje internetskih usluga kao što su debatni forumi i elektronička pošta • sposobnost korištenja TID-a kao potpore kritičkomu razmišljanju; kreativnost i inovativnost u raznim kontekstima kod kuće, u slobodno vrijeme i na poslu. 	<p><u>Sklonost</u> korištenju TID-a u svrhu samostalnoga rada i rada u timovima, kritičko i misaono stajalište pri ocjenjivanju raspoloživih informacija.</p> <p>Pozitivno stajalište i osjetljivost za sigurnu i <u>odgovornu</u> uporabu interneta, uključujući pitanja privatnosti i kulturnih razlika.</p> <p>Interes za korištenje TID-a da bi se <u>proširili horizonti</u> sudjelovanjem u zajednici i mrežama u kulturne, društvene i profesionalne svrhe.</p>

⁶ Tehnologija informacijskoga društva: pružanje usluga koje se temelje na korištenju tehnologija informacije i komunikacije (TIK), interneta, digitalnih sadržaja, elektroničkih medija itd., preko, npr., osobnoga računala, mobilnoga računala, elektronskog bankomata, elektroničke knjige, digitalne televizije itd.

⁷ Napredne TIK vještine se mnogo bolje definiraju kao medijska kompetencija koja uključuje svijest i razumijevanje tehničkih i kulturnih aspekata medija i pogoduje njihovoj kreativnoj i kritičkog uporabi.

5. Kompetencija učiti kako učiti

Definicija kompetencije	Znanje	Vještine	Stajališta
<p>'Učiti kako učiti' predstavlja sklonost i sposobnost organiziranja i uređivanja vlastitog učenja bilo pojedinačno ili u skupini. Sastoji se u sposobnosti da učinkovito upravljamo svojim vremenom, rješavamo probleme, stječemo, procesuiramo, ocjenjujemo i asimiliramo znanje te da novo znanje i vještine primjenjujemo u raznim kontekstima – kod kuće, na poslu, u obrazovanju i izobrazbi. Općenito govoreći, učiti kako učiti snažno doprinosi mogućnosti da upravljamo vlastitom karijerom.</p>	<p>Znanje i razumijevanje vlastitih metoda učenja, prednosti i nedostataka vlastitih vještina i kvalifikacija.</p> <p>Saznanje o raspoloživim mogućnostima obrazovanja i izobrazbe te načinu kako različite odluke tijekom obrazovanja i izobrazbe dovode do različitih karijera.</p>	<p>Učinkovito upravljanje vlastitim učenjem i karijerom općenito⁸: sposobnost posvećivanja vremena učenju, samostalnosti, disciplini, upornosti i upravljanju informacijama u procesu učenja.</p> <p>Sposobnost koncentriranja kroz dulje i kraće razdoblje.</p> <p>Sposobnost kritičkog razmišljanja o objektu i svrsi učenja.</p> <p>Sposobnost komuniciranja kao dijela procesa učenja korištenjem odgovarajućih sredstava (intonacija, geste, mimika itd.) radi pružanja potpore usmenom komuniciranju te razumijevanju i proizvodnji raznih multimedijjskih poruka (pisanih ili usmenih jezika, zvuka, glazbe itd.)</p>	<p>Vlastiti koncept koji podržava spremnost mijenjanja i daljnega razvika kompetencija i <u>vlastite motivacije</u> te povjerenja u mogućnost uspjeha.</p> <p>Positivno prihvaćanje učenja kao cjeloživotnog učenja i aktivnosti koja obogaćuje život te smisao za inicijativu da treba učiti.</p> <p>Prilagodljivost i fleksibilnost.</p>

⁸ Rezolucija Vijeća 9286/04 od 18. svibnja 2004. o jačanju politike, sustava i prakse na području poziva na promicanje tehnika učenja i samostalnog učenja kako bi se mladima i odraslima omogućilo da učinkovito upravljaju procesom vlastitog učenja i putanjama vlastite karijere.

6.1. Međuljudska, međukulturna i socijalna kompetencija

Definicija kompetencije	Znanje	Vještine	Stajališta
Međuljudska kompetencija pokriva sve oblike ponašanja kojima pojedinac treba ovladati da bi mogao na učinkovit i konstruktivan način sudjelovati i rješavati sukob u društvenom životu, u interakciji s drugim pojedincima (ili skupinama) u osobnom, obiteljskom i javnome kontekstu.	Razumijevanje kodova ponašanja i općeprihvaćenoga ponašanja koje se promiče u raznim društvima. Svijest o konceptima poput pojedinca, skupine, društva, kulture i povijesnoga razvitka tih konceptata. Znanje o tome kako sačuvati svoje te dobro zdravlje, higijenu i prehranu vlastite obitelji. Razumijevanje međukulturne dimenzije europskog i ostalih društava.	Sposobnost konstruktivnoga komuniciranja u raznim društvenim situacijama (toleriranje stajališta i ponašanja drugih, svijest o individualnoj i kolektivnoj odgovornosti). Sposobnost stvaranja povjerenja i empatije prema drugim pojedincima. Sposobnost otkrivanja frustracija na konstruktivan način (kontroliranje agresivnosti i nasilja ili obrazaca samouništaavanja). Sposobnost uspostave stupnja odvajanja profesionalne i osobne sfere života i sprječavanje prenošenja profesionalnoga sukoba u osobnu domenu. Svijest i razumijevanje nacionalnoga kulturnog identiteta u interakciji s kulturnim identitetom Europe i ostatka svijeta; sposobnost da se uočie i shvate različita stajališta koja su posljedica različitosti i koja konstruktivno pridonose vlastitim stajalištima. Sposobnost pregovaranja.	Pokazivanje interesa za druge i njihovo <u>poštivanje</u> . Spremnost da se prevladaju stereotipi i predrasude. Sklonost postizanju <u>kompromisa</u> . <u>Integritet</u> . <u>Probojnost</u> .

6.2. Građanska kompetencija

Definicija kompetencije	Znanje	Vještine	Stajališta
<p>Opseg građanskih kompetencija je širi od međuljudskih zbog njihova postojanja na društvenoj razini. Mogu biti opisane kao skup kompetencija koje pojedincu omogućavaju sudjelovanje u građanskom životu društva.</p>	<p>Poznavanje građanskih prava i ustava zemlje domaćina, dosege njezine vlade.</p> <p>Razumijevanje uloge i odgovornosti institucija zaduženih za stvaranje politike na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj, europskoj i međunarodnoj razini (uključujući političku i ekonomsku ulogu EU-a).</p> <p>Poznavanje ključnih osoba u lokalnoj i nacionalnoj vladi; političkih stranaka i njihovih politika.</p> <p>Razumijevanje koncepta kao što je demokracija, status građanina i međunarodnih deklaracija koje ih izražavaju (uključujući Povelju o temeljnim pravima EU-a i ugovore).</p> <p>Poznavanje glavnih događaja, trendova i nositelja promjene u nacionalnoj, europskoj i svjetskoj povijesti; sadašnja situacija u Europi i kod njezinih susjeda.</p> <p>Znanje o emigraciji, imigraciji i manjinama u Europi i svijetu.</p>	<p>Sudjelovanje u aktivnostima zajednice/okruženja i donošenju odluka na nacionalnoj i europskoj razini; glasovanje na izborima.</p> <p>Sposobnost pokazivanja solidarnosti iskazivanjem interesa za rješavanje problema koji pogađaju lokalnu i širu zajednicu.</p> <p>Sposobnost učinkovita povezivanja s javnim institucijama.</p> <p>Sposobnost izvlačenja prednosti koje nudi EU.</p> <p>Prijeko potrebne vještine u jeziku koji se govori u dotičnoj zemlji.</p>	<p>Svijest o pripadnosti nekoj lokalnoj zajednici, zemlji, EU-u (i Europi općenito) i svijetu.</p> <p>Spremnost <u>sudjelovanja</u> u demokratskom odlučivanju na svim razinama.</p> <p>Sklonost volontiranju i sudjelovanju u građanskim <u>aktivnostima</u>, pružanju potpore <u>različitosti</u> u društvu i društvenoj koheziji.</p> <p>Spremnost na <u>poštivanje vrijednosti</u> i <u>privatnosti</u> drugih sa spremnošću reagiranja na protudruštveno ponašanje.</p> <p>Prihvaćanje koncepta ljudskih prava i <u>jednakosti</u> kao osnove za solidarnost i odgovornost u modernim demokratskim društvima Europe, prihvaćanje <u>jednakosti</u> muškaraca i žena.</p> <p>Uvažavanje i razumijevanje <u>različitosti vrijednosnih sustava</u> raznih vjerskih ili etničkih skupina.</p> <p><u>Kritičko prihvaćanje informacija</u> koje objavljuju masovni mediji.</p>

7. Poduzetnost

Definicija kompetencije	Znanje	Vještine	Stajališta
<p>Poduzetnost ima aktivnu i pasivnu komponentu: spremnost na inovativno djelovanje, ali i mogućnost pozdravljanja i podržavanja inovacije koju donose vanjski čimbenici. Poduzetnost uključuje pozitivno gledište prema promjenama, preuzimanje odgovornosti za vlastito djelovanje (pozitivno i negativno), utvrđivanje ciljeva i njihovo ostvarivanje te motiviranost za uspjeh.</p>	<p>Saznanje o raspoloživim mogućnostima kako bi se prepoznale one koje odgovaraju vlastitim osobnim, profesionalnim i/ili poslovnim aktivnostima.</p>	<p>Vještine planiranja, organiziranja, analiziranja, komuniciranja, obavljanja, izvješćivanja, ocjenjivanja i bilježenja.</p> <p>Vještine stvaranja projekata i njihove provedbe.</p> <p>Sposobnost kooperativnoga rada i fleksibilnosti u sklopu tima.</p> <p>Sposobnost prepoznavanja vlastitih prednosti i slabosti.</p> <p>Sposobnost proaktivnog djelovanja i pozitivno reagiranje na promjene.</p> <p>Sposobnost procjenjivanja i preuzimanja rizika kada je to opravdano.</p>	<p>Sklonost inicijativi.</p> <p>Pozitivno stajalište prema promjenama i inovacijama.</p> <p>Spremnost prepoznavanja područja na kojima se može pokazati čitava lepeza poduzetničkih vještina – npr. kod kuće, na poslu i u zajednici.</p>

8. Kulturno izražavanje

Definicija kompetencije	Znanje	Vještine	Stajališta
Prihvatanje važnosti kreativnog izražavanja ideja, iskustava i osjećaja u nizu medija, uključujući glazbu, tjelesno izražavanje, književnost i plastičnu umjetnost. ⁹	Osnovno znanje o najvažnijim kulturnim radovima, uključujući kulturu naroda kao važno svjedočenje ljudske povijesti. Svijest o nacionalnoj i europskoj kulturnoj baštini i njihovu mjestu u svijetu. Svijest o kulturnoj i jezičnoj različitosti Europe. Svijest o evoluciji narodnog ukusa i važnosti estetskih čimbenika u svakodnevnom životu.	Sposobnost umjetničkog samoizražavanja kroz čitav niz medija u skladu s urođenim sposobnostima pojedinca. Sposobnost uvažavanja i uživanja u umjetničkim djelima i izvedbama na osnovi široke definicije kulture. Sposobnost povezivanja vlastitih i tuđih kreativnih i izražajnih stajališta i manifestacija. Sposobnost prepoznavanja i ostvarivanja ekonomskih mogućnosti u kulturnoj aktivnosti.	Otvorenost prema različitim kulturnom izražavanju. Spremnost njegovanja estetskih svojstava kroz umjetničko samoizražavanje i trajni interes za kulturni život. Snažan smisao za identitet povezan sa smislom za poštivanje različitosti.

⁹ Uloga kulturnog i umjetničkog izražavanja bitna je za sve pojedince, i to za proces učenja kao sredstvo stjecanja znanja i vještina posebice tijekom ranog učenja te kao općenito obogaćenje života. Stoga bi početno učenje trebalo razviti potencijale na kojima se potom nadograđuje tijekom čitava života kroz formalno i neformalno učenje.

Sažeci izlaganja s Međunarodnog andragoškoga simpozija

Europske ključne kompetencije – na putu prema koherentnom sustavu obrazovanja odraslih?

Tijekom predavanja *Europske ključne kompetencije – na putu prema koherentnom sustavu obrazovanja odraslih?*, Gerhard Bisovsky i Elisabeth Brugger (*Verband Oesterreichischer Volkshochschulen* i *Wiener Volkshochschulen*) pružili su uvid u koncept uključivanja ključnih kompetencija u programe obrazovanja odraslih, prema modelu razvijenom u Centru za obrazovanje odraslih grada Beča.

Ključne kompetencije, kako ih definira Europska komisija, protežu se kroz cijeli obrazovni sustav, uključujući i obrazovanje odraslih. Njihov značaj i važnost prepoznala je i zajednica Centara za obrazovanje odraslih grada Beča (*Wiener Volkshochschulen*) te ih je uvrstila u postojeće formalne i neformalne programe obrazovanja odraslih.

Republika Austrija broji 8.5 milijuna stanovnika te u njoj djeluje oko 2 000 organizacija i 270 centara koji se bave obrazovanjem odraslih. Prema podacima *Labour Force Survey* (Istraživanje radne snage) iz 2011. g. (Eurostat), austrijski građani sudjelovali su s 14.1% u cjeloživotnom učenju¹⁰, što je više od EU-27 prosjeka od 8.9%¹¹. Obrazovanje odraslih u Austriji strukturirano je oko formalnoga, neformalnog i informalnog obrazovanja te je samo po sebi kompleksno uzimajući u obzir šarolikost ponuđača i sadržaja obrazovne ponude. Formalno obrazovanje odraslih organizirano je u školama (obrazovanje nakon završetka srednje škole; programi „Druge šanse“), sveučilištima i učilištima (obrazovanje nakon završetka srednje škole; nastavak obrazovanja za diplomante; seminari za netradicionalne studente). Neformalne

¹⁰ *Labour Forces Survey* postotak sudjelovanja u cjeloživotnom učenju iskazuje se prema podacima dobivenim anketiranjem građana (dobna skupina 25-64 godine), a prikupljajući podatke o sudjelovanju u nekom od oblika cjeloživotnog učenja tijekom četiri tjedna koja su prethodila trenutku prikupljanja podataka http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Lifelong_learning_statistics).

¹¹ Građani Republike Hrvatske, prema podacima *Labour Force Survey*, sudjelovali su s 2.3%.

oblike obrazovanja organiziraju WIFI¹², bfi¹³, LFI (za poljoprivredni sektor), tvrtke, privatne organizacije (škole stranih jezika, informatički tečajevi, tečajevi za menadžere), centri za obrazovanje odraslih (crkve, pokrajine, razne udruge, javne knjižnice itd.). AMS (Centar za tržište rada) je najveća institucija koja naručuje edukacije za nezaposlene, mlade itd. Informalni oblici učenja događaju se u knjižnicama, raznim udruženjima, pokretima, itd.

Praksa i iskustvo obrazovanja odraslih obuhvaćaju i tzv. „industrijske certifikate“ (ECDL – *European Computer Driving Licence*, EBCL – *European Business Competence Licence*, razni IT certifikati itd.), kao i Europski referentni okvir za jezike (*European Framework of Reference for Languages* – CEFR). Važan osvrt na prohodnost kroz sustav obrazovanja otvara pitanje mogućnosti stjecanja kompetencija na višim razinama obrazovanja s obzirom na već postignute razine obrazovanja (tzv. „one step up“). U tom kontekstu, austrijski Nacionalni kvalifikacijski okvir (NKO) otvara mogućnosti za različite putove napredovanja po obrazovnoj vertikali (npr. kroz vrjednovanje prethodno stečenoga znanja, odnosno ishode učenja stečene neformalnim i informalnim oblicima učenja te postizanjem transparentnih sustava i kvalifikacija za pojedince, poslodavce i druge). Prednosti i izazovi Nacionalnoga kvalifikacijskog okvira (NKO) odnose se na integraciju postojećih kvalifikacija; integraciju modularnih kvalifikacija u različitim predmetima, jezicima itd.; stvaranje novih kvalifikacija i kvalifikacijskih modula te povećanje kvalitete definiranjem standarda. Isto tako, mogu se identificirati i mogući nedostaci, kao što su: slaba vrijednost ponuda koje nisu kompatibilne s NKO-om, smanjenje javnog ulaganja u obrazovanje. Važno je ovdje napomenuti da obrazovanje odraslih, svojom ponudom i oblicima učenja, izlazi izvan okvira Nacionalnoga kvalifikacijskog okvira. U austrijskom NKO-u, obrazovanje odraslih smjestilo se na razine 5 i 6. Na razini 5 ono je opisano s *Adult Education Certificate*, dok je na razini 6 opisano s *Adult Education Diploma*¹⁴. Strategija za cjeloživotno obrazovanje Republike Austrije¹⁵ osvrće se i uključuje osam ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje kako ih je opisala Europska komisija. Neki od „pravaca djelovanja“ opisani u strategiji imaju za cilj stjecanje, konsolidaciju i kontinuirani razvoj (učenje) tih osam ključnih kompetencija te kroz integrativan cjelokupni proces i kroz široki spektar konteksta za učenje, pružati podršku onome koji uči, kako bi svaki pojedinac mogao steći ključne kompetencije sukladno vlastitim potrebama (*Österreichische Bundesregierung* 2011., str. 12.).

¹² WIFI (*Wirtschaftsförderungsinstitut* - Institut za unaprjeđenje gospodarstva) jedan je od najvećih europskih instituta u području obrazovanja odraslih (odnosno cjeloživotnom učenju), a u vlasništvu je Austrijske gospodarske komore (www.wko.at).

¹³ *bfi Steiermark* (www.bfi-stmk.at) – najveći ponuđač obrazovanja odraslih u pokrajini Štajerskoj

¹⁴ *Austrian Academy of Continuing Education*, http://wba.or.at/english/about_us.php

¹⁵ *Strategie zum lebensbegleitenden Lernen in Österreich* http://www.bmwf.gv.at/fileadmin/user_upload/aussendung/Strategie_zum_lebensbegleitenden_Lernen_in_OEsterreich.pdf

Upravo zbog šarolike ponude, uglavnom različitih seminara i tečajeva, umjesto programa, Centar za obrazovanje odraslih grada Beča (u nastavku Centar) postavio je pred sebe cilj objedinjavanja pojedinačnih tečajeva u programe. Pri tome je težište kod kreiranja programa bilo na ključnim kompetencijama u smislu da su postojeći tečajevi grupirani u skupine sukladno ključnim kompetencijama (slika 1.).

<p>1. Materinski jezik</p> <p>Njemački</p> <p>Pismenost, osnovno obrazovanje</p> <p>Komunikacija</p> <p>Trening za edukatore odraslih</p> <p>Bosanski jezik</p> <p>Srpski jezik</p> <p>Hrvatski jezik</p> <p>Turski jezik</p> <p>Kurdski jezik</p> <p>2. Strani jezici</p> <p>Pismenost za migrante</p> <p>Europski jezici</p> <p>Svjetski jezici</p> <p>Trening za edukatore odraslih</p> <p>3. Matematika, znanost</p> <p>Brojevi</p> <p>Matematika</p> <p>Financije</p> <p>Statistika</p> <p>Znanost</p> <p>Trening za edukatore odraslih</p>	<p>4. Informatička kompetencija</p> <p>Osnove</p> <p>Operativni sustavi</p> <p>ECDL</p> <p>Mobilne aplikacije</p> <p>ICT-certifikati</p> <p>Trening za edukatore odraslih</p> <p>5. Učiti kako učiti</p> <p>Pripreme za školske ispite</p> <p>Pristup visokom obrazovanju</p> <p>Znanje putem savjetovanja</p> <p>Znanje o obrazovanju</p> <p>Pedagogija</p> <p>Obrazovanje roditelja</p> <p>Vještine učenja</p> <p><i>Coaching</i></p> <p>Trening za edukatore odraslih</p>	<p>6. Građanstvo</p> <p>Znanje za aktivno građanstvo</p> <p>Povijest, filozofija</p> <p>Sociologija, psihologija</p> <p>Vještine za aktivno građanstvo</p> <p>Komunikacija</p> <p>Rješavanje problema</p> <p>Kritička refleksija</p> <p>Timski rad</p> <p>Interkulturalna komunikacija</p> <p>Zdravstveno obrazovanje</p> <p>Znanje o održavanju zdravlja</p> <p>Trening o zdravlju</p> <p>Iskustvo pokreta</p> <p>Samoobrana</p> <p>Plesovi</p> <p>Gimnastika i fitnes</p> <p>Higijena i vanjski izgled</p> <p>Prehrana</p> <p>Trening za edukatore odraslih</p>	<p>7. Poduzetništvo</p> <p>Ne-tehničko obrazovanje vezano uz radna mjesta</p> <p>Prezentacijske vještine</p> <p>Moderatorske vještine</p> <p>Tehničko obrazovanje vezano uz radna mjesta</p> <p>Ekonomsko obrazovanje</p> <p>Medijacija</p> <p>Upravljanje</p> <p>8. Umjetnost i kultura</p> <p>Znanje o umjetnosti i povijesti umjetnosti</p> <p>Obrazovni izleti</p> <p>Literatura</p> <p>Glazba</p> <p>Umjetnost</p> <p>Primijenjena umjetnost</p> <p>Umjetnost i ručni rad</p> <p>Trening za edukatore odraslih</p>
---	--	---	---

Slika 1. Struktura postojećih tečajeva Centra prema područjima ključnih kompetencija¹⁶

Potom je Centar razradio i napisao tzv. Bijelu knjigu (VHS, 2009.) koja služi kao vodič za planiranje programa obrazovanja odraslih sadržajno usmjeren na one koji razvijaju i planiraju programe. Takav pristup omogućava transparentnost ponude i sadržaja programa također i prema budućim polaznicima obrazovnih programa, s težnjom prema povećanju razine participacije u procesu cjeloživotnog učenja te omogućavanju lakše prohodnosti i odabira između različitih tečajeva.

¹⁶ Bisovsky, G., Brugger, E.: „European Key Competences – On a way to a coherent system of adult education?“, predavanje, Međunarodni andragoški simpozij, Biograd na Moru, 16.-17. 5. 2013.

Odluka o odabiru ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje, kako ih definira Europska komisija, temelji se na promišljanju da takav pristup u obzir uzima tri važna područja: osobni razvoj i samoostvarenje u životu (kulturni kapital), aktivno sudjelovanje u društvu i uključenost (društveni kapital) i poboljšanje zapošljivosti (ljudski kapital).

Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje su po svojoj definiciji kombinacija znanja, vještina i stajališta koji se mogu primijeniti u različitim okolnostima. Posebno su ove vještine potrebne za osobno ispunjenje i razvoj, socijalnu uključenost, aktivno građanstvo i zapošljavanje.

Ključne vještine su neovisne jedna od druge te promiču kritičko mišljenje, kreativnost, inicijativu, rješavanje problema, procjenu rizika, odlučivanje i konstruktivno suočavanje s emocijama. S ovakvom se orijentacijom mogu identificirati svi koji sudjeluju u procesu cjeloživotnog učenja.

*Dr. Elisabeth Brugger,
pedagoška direktorica Centara za obrazovanje odraslih grada Beča*

VHS Wien (2009.) Weissbuch Programmplanung, Teil I (Bijela knjiga planiranja programa, dio I.), str.7.

Svaka ključna kompetencija opisana je kao skup parcijalnih kompetencija definiranih deskriptorima znanja i vještina (vidi primjer 1). Ovako opisane ključne kompetencije omogućavaju lakšu vidljivost horizontalne međusobne povezanosti različitih ključnih kompetencija. NKO omogućava vertikalno pozicioniranje različitih obrazovnih ponuda koje sadrže ključne kompetencije, otvarajući pritom mogućnosti za djelomično ili potpuno stjecanje kvalifikacija. Stvaranje jednog ovakvog okvirnog kurikuluma omogućava definiranje pojedinačnih modula čijim se kombiniranjem mogu steći nove djelomične ili potpune kvalifikacije. Ovakav standardizirani sustav obrazovanja promovira i omogućava: prohodnost, transparentnost, bolju komunikaciju s polaznicima, jasnije planiranje programa te pregled i pozicioniranje obrazovne ponude u odnosu na ostale obrazovne institucije.

Primjer 1: Opis ključne kompetencije Učiti kako učiti

Horizontalna struktura

PODRUČJE 1: Upravljanje vremenom

PK 1.1 Određivanje vremena učenja i pridržavanje rokova

PK 1.2 Postavljanje zadataka za osobno učenje

PK 1.3 Učinkovito korištenje vremena

...

Pojedinačne kompetencije s deskriptorima

PODRUČJE 1: UPRAVLJANJE VREMENOM

PK 1.1 Određivanje vremena učenja i pridržavanje rokova

Znanje:

- znati u koliko je područja podijeljen vlastiti život i koliko svako područje (npr. posao, slobodno vrijeme, učenje) zahtijeva vremena
- poznavanje vremenskih okvira / mogućnosti glede osobne kulture učenja, procesa učenja i osobne potrebe pri učenju
- poznavanje različitih tehnika upravljanja vremenom
- znati gdje je moguće dobiti savjet glede raspodjele vremena, odnosno pritiska zbog nedostatka vremena.

Vještine:

- primjereno raspodijeliti vrijeme u svrhu osobne obradbe informacija i učinkovita učenja
- procijeniti vrijeme koje je potrebno za obavljanje nekog zadatka (učenje) ili neki proces učenja
- učiti iz iskustva – prošlih pogrešnih procjena vremena
- razlikovati zadatke prema važnosti i hitnosti te ih fleksibilno prilagođavati planu učenja
- pregovarati s edukatorima i kolegama o vremenskim planovima i možebitnim promjenama
- na odgovarajući način prilagođavati situaciji različite tehnike osobne organizacije i upravljanja vremenom
- samostalno ili u skupini dovršavati proces učenja primjenom odgovarajućih tehnika upravljanja vremenom
- primjereno reagirati u situacijama u kojima smo ograničeni vremenom i moramo se pridržavati rokova; po potrebi znati gdje i kako tražiti savjet.

...

Primjenjivost Nacionalnog okvirnog kurikulumuma na obrazovanje odraslih

Izradbom *Nacionalnog okvirnog kurikulumuma* (NOK) u Republici Hrvatskoj pristupilo se promjeni u načinu programiranja odgoja i obrazovanja koje u kurikulumskoj paradigmi postaje temeljeno na kompetencijama. O primjeni NOK-a u kontekstu obrazovanja odraslih govorila je u svom predavanju, pod naslovom „Primjenjivost Nacionalnog okvirnog kurikulumuma na obrazovanje odraslih“, Dijana Vican.

Postojeći Nastavni plan i program (NPP) za osnovno obrazovanje odraslih iz 2003. g., za razliku od NOK-a, temeljen je na predmetnoj strukturi kao cilju obrazovnoga programa. Da bi se pristupilo izradbi novoga Nastavnoga plana i programa za osnovno obrazovanje odraslih, temeljenoga na kurikulumskome pristupu, potrebno je napraviti analizu postojećega stanja, a ona obuhvaća metodu komparacije te metodu kvalitativne i kvantitativne analize sadržaja. Temeljna usporedba između dva različita koncepta ukazuje da je NPP za osnovno obrazovanje odraslih temeljen na načelu poučavanja, dok je NOK usmjeren na učenje i ishode učenja (postignuća). NPP je podijeljen na obrazovna razdoblja, dok NOK karakteriziraju obrazovni ciklusi opisani koeficijentom opterećenja polaznika. NPP ima zadanu strukturu, dok je NOK, sam naziv na to i upućuje, okvirni kurikulum.

Analiza sadržaja NPP-a za osnovno obrazovanje odraslih ukazala je na neprilagođenost sadržaja programa odraslim osobama koje već imaju iskustvo i prethodno stečena znanja. Sadržaj programa usmjeren je prema učenicima osnovne škole, što je razvidno i iz zadaća za polaznike i metodičkih uputa.

NOK, kao nacionalni dokument, ističe da je obrazovna politika Republike Hrvatske prihvatila temeljne (ključne) kompetencije, preporučene od Europske komisije i uvrstila ih je u sadržaj NOK-a (NOK, str. 12.).

Ove se kompetencije danas uvode u nacionalne kurikulume članica Europske unije i njihov razvoj predstavlja jedan od važnih ciljeva europske obrazovne politike i nacionalnih obrazovnih politika u europskim zemljama. Za Republiku Hrvatsku pristupanje Europskoj uniji predstavlja jedan od temeljnih stratejskih ciljeva. Stoga, osim njezine vlastite obrazovne tradicije i potreba, važnu odrednicu u stvaranju obrazovne politike i razvoju nacionalnoga kurikulumuma predstavljaju i europski obrazovni dokumenti, posebice Europski kompetencijski okvir u kojem su definirane navedene temeljne kompetencije.

Nacionalni okvirni kurikulum, str. 12.

U NOK-u su neke od temeljnih kompetencija smještene u međupredmetne teme ili interdisciplinarni sadržaj, kao što su: osobni i socijalni razvoj; zdravlje, sigurnost i zaštita okoliša; *učiti kako učiti*; poduzetništvo; uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije; građanski odgoj i obrazovanje. Svaka od međupredmetnih tema posebno je opisana u NOK-u, kao što su i definirani ciljevi međupredmetnih tema (NOK, str. 23.-27.).

NOK definira odgojno-obrazovna područja kao: jezično-komunikacijsko, društveno-humanističko, matematičko-prirodoslovno, tehničko-tehnologijsko, tjelesno-zdravstveno, umjetničko. Iz formulacije odgojno-obrazovnih područja vidljivo je da se ona poklapaju s opisom osam ključnih kompetencija.

Kada se govori o strukovnim kurikulumima, tada je važno napomenuti proces dodjeljivanja tzv. kreditnih bodova (*ECVET - European Credits for Vocational Education and Training*), kojima se opisuje vremensko razdoblje potrebno za usvajanje znanja, svladavanje vještina, stjecanje sposobnosti i interiorizaciju stajališta. ECVET bodovi svoju svrhu i primjenjivost pronalaze i u učinkovitijem osiguravanju horizontalne i vertikalne prohodnosti općeobrazovnog i strukovnoga dijela strukovnoga kurikuluma. To ima implikacije i na obrazovanje odraslih i ukazuje na nužnost usklađivanja programa obrazovanja odraslih za srednjoškolsko obrazovanje prema kurikulumskome pristupu.

U Republici Hrvatskoj postoji veliki udjel u populaciji odraslih osoba, kojoj je obrazovanje odraslih potreba. To su: nepismeni, umirovljenici, aktivno i neaktivno stanovništvo, korisnici socijalne pomoći, štíćenici u domovima, imigranti, punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijestupnici srednjoškolske dobi. Nadalje, to su građani koji nisu završili osnovnu školu (15%), građani koji su završili samo osnovnu školu (35.5%), isključeni iz obrazovanja, žene s nezavršenom osnovnom školom (19.1%), muškarci sa završenom osnovnom školom (27.9%)¹⁷, nezaposlene osobe u dobi od 15 do 24 godine (25.1%), nezaposlene osobe u dobi od 25 do 49 godina (55.4%). Pomniji pogledano, radi se o nezaposlenim osobama prijavljenima na Hrvatskome zavodu za zapošljavanje: prema starosti: 15-19 godina (16 268 osoba), 40-49 godina (62 643 osobe), više od 50 godina (81 932 osobe). Prema razini obrazovanja radi se o 18 138 osoba bez škole i nezavršene osnovne škole, te 69 150 osoba bez osnovne škole. Obrazovanje koje je potrebno odraslim osobama može obuhvaćati: elementarnu pismenost, funkcionalnu pismenost, informatičku pismenost, osposobljenost za zanimanja, prekvalifikacija, dokvalifikacija, poduzetnička pismenost, globalna pismenost, itd.

Da bi se obrazovanje odraslih pozicioniralo u jednome društvu, potrebno je da to isto društvo ima vrijednosnu orijentaciju i da ispunjava pretpostavke za unaprjeđenje obrazovanja odraslih.

¹⁷ Statistički ljetopis 2012. (navedeni podaci su za 2011. g.)

Pretpostavke za unaprjeđenje obrazovanja odraslih:

- *Inspirativan nacionalni san*
- *Razumijevati odgoj i obrazovanje kao javno dobro*
- *Moralna ekonomija obrazovanja*
- *Lokalni autoriteti u procesu javnog angažmana*
- *Inovacija radi poboljšanja*
- *Platforma za promjene*
- *Visokokvalitetni nastavnici su profesionalni kapital*
- *Jaka profesionalna udruženja*
- *Kolektivna odgovornosti*
- *Poučavati manje, učiti više*
- *Svjesno korištenje tehnologije*
- *Promišljeno uspoređivanje u međunarodnom rangiranju*
- *Promišljeni i profesionalni pristup testiranju*
- *Neprestana komunikacija*
- *Baviti se proturječnostima (paradoksima)*

Hargreaves & Shirley (2012), The Global Fourth Way, str. 173.-202.

Ključne kompetencije i strukovno obrazovanje

Ulogu, važnost i funkciju ključnih kompetencija u strukovnom obrazovanju opisao je u svom izlaganju Ivan Šutalo (Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih).

Kada se načela strukovnog obrazovanja sagledavaju kroz obrazovnu vertikalu (predškolska dob, osnovnoškolsko obrazovanje, srednjoškolsko obrazovanje, visoko obrazovanje te obrazovanje odraslih), može se zamijetiti da su počela strukovnog obrazovanja uključena u cjelokupni obrazovni sustav, iako se uvijek ne imenuju i ne prepoznaju kao strukovno obrazovanje.

U predškolskoj se dobi djeca, kroz različite oblike igara, koristeći raspoložive igračke (sredstva i alate), dovode u situaciju da moraju prepoznati, složiti (kreirati), presložiti (inovirati) i sl., odnosno dovode se u situaciju da moraju počinjati strukovno razmišljati i raditi. Kroz jedan neorganizirani sustav različitih igara djeca počinju skromno upoznavati obilježja i značajke pojedina zanimanja, poistovjećuju se s osobama koje rade u tim zanimanjima te stvaraju prve vizije željenih poziva.

Tijekom formalnog osnovnoškolskog obrazovanja učenici se susreću s potrebom još dubljeg razumijevanja određenih realnih procesa, ali i potrebom demonstriranja još veće razine kreativnosti, stvaralačke sposobnosti i prezentnosti svojih ideja i uradaka. U ovoj dobi učenici, sudjelujući na pojedinim izložbama, smotrama i sajmovima inovacija, na kojima, osim načina izradbe uratka, moraju biti u stanju i obrazložiti svoju ideju, ulogu i važnost uratka, njegov mogući doprinos razvoju svoje škole, svoga mjesta, grada i slično. Time učenik, osim što stvara određeni uradak, komunicira i s javnošću na različite načine, organizira izložbeni prostor, nastoji izdvojiti bitno i to naglasiti, nastoji sažeti ideju i kratko ju obrazložiti. Već se u ovoj fazi djetetova razvoja uočava kompleksnost, širina i zahtjevnost strukovnog obrazovanja na način da se uz određene strukovne kompetencije istodobno zahtijeva i primjena širokoga spektra općih temeljnih kompetencija.

U sljedećoj obrazovnoj fazi učenici se prvi put uključuju u programe formalnoga strukovnog obrazovanja. To je faza u kojoj se 70% svih srednjoškolskih učenika u Republici Hrvatskoj obrazuje za stjecanje strukovne kvalifikacije, odnosno u njima se razvija još veća razina sposobnosti prepoznavanja, korištenja stručne literature, kreiranja, oblikovanja, vrjednovanja, izradbe tehničke dokumentacije, razumijevanja tehnoloških procesa, komuniciranja s poslovnim i javnim okruženjem te projektiranja.

Visokoškolsko strukovno obrazovanje također pohađa oko 70% svih studenata u Republici Hrvatskoj koji tijekom studija, među ostalim, stječu vještine stvaranja vizija, ideja, praćenja promjena na globalnome tržištu, procjenjivanja trendova, analiziranja stanja, vrjednovanja

pojedinih prijedloga, projektiranja sustava, upravljanja poslovnim procesima, vođenja i pripremanja prijedloga za donošenje poslovnih odluka itd.

Analizirajući razvoj potreba za kompetencijama osoba uključenih najprije u informalno i neformalno, a kasnije u formalno strukovno obrazovanje, može se zaključiti da ukupnost potreba strukovnjaka za kompetencijama jako nadilazi okvire temeljnih strukovnih i specijalističkih strukovnih kompetencija i duboko zadire u područja općih temeljnih kompetencija nužnih za uspješno razumijevanje i obavljanje svih strukovnih poslova. Ovdje se ne govori nužno o jezičnim, računalnim, poduzetničkim ili matematičkim kompetencijama, već o ukupnosti i općih temeljnih i strukovnih kompetencija nužnih za konkurentnost osobe (radnika, pojedinca), a preko njega i konkurentnost nacionalnoga gospodarstva i cjelokupnoga društva.

Ovdje se na primjeru strukovnog obrazovanja, i kroz aspekt predškolskog, i kroz aspekt osnovnoškolskog, a kasnije srednjoškolskog i visokoškolskog obrazovanja te obrazovanja odraslih, zapravo govorio o ukupnosti obrazovne strukture koja se proteže kroz sve aspekte cjeloživotnog učenja, odnosno o obrazovanju koje u svojoj ukupnosti mora voditi računa o svim potrebama pojedinca, o ukupnim potrebama nacionalnoga gospodarstva te o ukupnim potrebama društva za skupom relevantnih kompetencija, znači i općih temeljnih i strukovnih kompetencija, koje i toga pojedinca, i to gospodarstvo, i to društvo čine konkurentnim i sposobnim odgovarati na sve zahtjeve koje globalni procesi pred njih stavljaju.

Takvi obrazovni sustavi daju mogućnost stjecanja širokoga područja općih temeljnih kompetencija te širokoga područja osnovnih strukovnih kompetencija i zbog toga se mogu zvati integrativno obrazovanje.

Integrativno obrazovanje daje mogućnost daljnjega stjecanja specijalističkih, odnosno užih strukovnih kompetencija, kao brzi odgovor na nove zahtjeve tržišta rada te lakšu i bržu horizontalnu prohodnost. To je sukladno cilju Vijeća Europe koji kaže da ključne kompetencije treba steći svaki pojedinac, jer o njima ovisi svaki uspješan ishod daljnjeg učenja.

Stoga bi i nastavni proces, temeljen na ishodima učenja, trebao biti usmjeren na učenika; trebao bi omogućiti stvaranje uvjeta za učenje, odnosno stjecanje svih propisanih kompetencija; trebao bi omogućiti razvijanje logičkih i kreativnih sposobnosti, kao i razvijanje sposobnosti unaprjeđenja i inoviranja proizvoda, procesa, usluga, društvenih odnosa i samoga društva.

Uključiv rast – ekonomija visoke stope zaposlenosti koja donosi ekonomsku, socijalnu i teritorijalnu koheziju, čija je predvodnička inicijativa „Program za nove vještine i radna mjesta“.

Na razini Europske unije Komisija će raditi na:

- Davanju snažnoga poticaja strateškom okviru za suradnju u obrazovanju i osposobljavanju, a koji uključuje sve dionike. Rezultat bi trebala biti primjena načela cjeloživotnog učenja (u suradnji s državama članicama, socijalnim partnerima, stručnjacima), među ostalim, i fleksibilnim načinima učenja između različitih obrazovnih sektora i sektora osposobljavanja i njihovih razina te povećanjem privlačnosti strukovnog obrazovanja i osposobljavanja. Potrebno je konzultirati socijalne partnere kako bi mogli razviti vlastitu inicijativu na ovome polju.*
- Osiguravanju da se kompetencije potrebne za sudjelovanje u daljnjem učenju te na tržištu rada stječu i prepoznaju kroz cijelo opće, strukovno, visoko i obrazovanje odraslih te na razvijanju zajedničkoga jezika i operativnog alata za obrazovanje/osposobljavanje i posao: Europski okvir za vještine, kompetencije i zanimanja (ESCO).*

Na nacionalnoj razini države članice se obvezuju:

- dati snažan poticaj provedbi Europskoga kvalifikacijskog okvira stvaranjem nacionalnih kvalifikacijskih okvira*
- osigurati da se kompetencije nužne za sudjelovanje u nastavku učenja i na tržištu rada stječu i prepoznaju kroz cjelokupan presjek općega, strukovnoga, visokog obrazovanja i obrazovanja odraslih, uključujući i neformalno i informalno učenje*
- razvijati partnerstva između svijeta obrazovanja/osposobljavanja i posla, ponajprije uključivanjem socijalnih partnera u planiranje edukacije i pripremu osposobljavanja.*

Strategija Europa 2020 - Europska strategija za pametan, održiv i uključiv rast (EK, 2010.), str. 22.-23.

Ako je cilj Europske unije da njezino gospodarstvo postane najkonkurentnije i najdinamičnije gospodarstvo utemeljeno na znanju, tada će strukovnjak s razvijenim općim temeljnim kompetencijama lakše pronaći posao, bit će konkurentniji i lakše će odgovarati na nove zahtjeve tržišta rada.

Općenito se može reći da je strukovno obrazovanje generator razvoja ljudskih potencijala, a time i generator razvoja nacionalnih gospodarstava. Ono ima snagu trajnoga stvaranja ljudskog potencijala sposobnog istraživati potrebe tržišta za novim proizvodima i uslugama, inovirati postojeće i stvarati nove konkurentne proizvode te na taj način stvarati nove vrijednosti.

Europska komisija u Izvješću o ključnim kompetencijama za promjenjivi svijet piše da se u europskim obrazovnim sustavim stavlja nedovoljan naglasak na ključne kompetencije u strukovnom obrazovanju i obrazovanju odraslih, za razliku od njihove prisutnosti u općenitom obrazovanju. Posebice bi se naglasak trebao dati ključnoj kompetenciji komuniciranja na stranim jezicima, kao i transverzalnim ključnim kompetencijama, koje postaju sve važnije u svjetlu promjenjiva tržišta rada i društvenih potreba.

Većina europskih zemalja naglašava važnost postojanja učinkovita sustava obrazovanja odraslih koje će odraslima omogućiti bolje vještine za tržište rada, društvenu integraciju u pripremi za aktivno starenje.

Mjere koje podupiru poučavanje ključnih kompetencija odraslim osobama su novi i revidirani zakonodavni okvir, poboljšano upravljanje sustavom, kao i ponuda i specifične mjere financiranja. U skladu s Akcijskom planom za učenje odraslih (Adult Learning Action Plan), posebna se pozornost posvećuje pismenosti, jezicima i digitalnoj kompetenciji, osobito među niskokvalificiranim i/ili nezaposlenim odraslim osobama. Programi "Druga prilika" za stjecanje srednje stručne spreme su učestali.

Pismenost i računanje su također ponekad dio strukovnog obrazovanja. Kombinirajući takve mjere sa savjetodavnim uslugama te priznavanjem formalnoga te neformalnog i informalnog učenja, mogući su putovi ka uspjehu.

Za obrazovanje odraslih je važno i da ono obuhvaća cijeli niz ključnih kompetencija, umjesto usmjeravanja na pojedine kompetencije, kao što su pismenost ili posebne strukovne vještine. Obrazovanje odraslih trebalo bi brinuti za odrasle sa svim razinama kvalifikacija, uključujući i nekvalificirane, odrasle osobe s posebnim obrazovnim potrebama i starije osobe. Kompetencije edukatora u obrazovanju odraslih trebale bi se unaprjeđivati u skladu s navedenim.

Key competences for a changing world (2009.), str. 6.-7.

Kompetencije za obrazovni rad s odraslima u svjetlu Glasserove teorije potreba

Tijekom predavanja „Kompetencije za obrazovni rad s odraslima u svjetlu Glasserove teorije potreba“¹⁸, Mirjana Mavrak je prikazala koje mjesto u obrazovanju odraslih ima Glasserova teorija potreba sa stajališta polaznika te na koje načine andragog može odgovoriti na polaznikove potrebe, sukladno Glasserovoj teoriji potreba. To se odnosi i na uvjete za poticanje usvajanja osam ključnih kompetencija.

Kompetencija kao pojam, kao imenica, često se izjednačava sa znanjem i vještinama, a zapravo predstavlja sposobnost susretanja s kompleksnom stvarnošću u kojoj se treba obaviti određeni radni zadatak, određeni posao. Sposobnost nije isključivo urođeni fenomen, nadarenost za nešto – ona se može i razvijati. Usvajajući sposobnost na individualan, specifičan način, ona postaje moć, zbog čega pojam natjecateljstva (kompetitivnosti) postoji u svakoj kompetenciji koja se stječe.

Polazeći iz sličnosti i razlika u učenju djece i odraslih, mogu se razlikovati pedagoške i andragoške kompetencije onih koju poučavaju. Stvaranje slike o sebi u andragogiji temeljeno je na samousmjerenosti, dok je u pedagogiji ono ovisno o okolini. Razina iskustva s pedagoškoga gledišta je niža od razine iskustva koja se stječe kada pojedinca podučava andragog. Motiv za spremnost za učenje kod djece dolazi iz procesa biološkog razvoja i socijalnog pritiska, dok kod odrasle osobe dolazi iz mnogobrojnih uloga i razvojnih zadataka. Primjena stečenoga znanja kod odraslih je trenutačna, dok se kod djece primjenjuje u odmaku s vremenom. Dok je orijentacija u učenju kod odraslih problemska, kod djece je uglavnom predmetna.

Međunarodna udruga *Korak po korak (ISSA)* opisala je pedagoški standard za odgajatelje koji sačinjavaju sljedeće odrednice: kvalitetna interakcija u odgojnome procesu; rad s obitelji i zajednicom; inkluzija, život s razlikama i ljudska prava; planiranje i vrjednovanje; strategije poučavanja; poticajno okruženje za učenje; profesionalni razvoj. Postavlja se pitanje je li moguće edukatora pripremiti za primjenu navedenih načela i u radu s odraslim osobama?

¹⁸ Glasserova teorija izbora je svjetonazor i psihologija unutarnje kontrole, teorija kojom se objašnjava psihološko i fiziološko ponašanje živih bića, odnosno zašto i kako ljudska bića čine izbore koji određuju tijekom njihova života. Teorija izbora tvrdi da su ljudi na ponašanje poticali iznutra, da sami biraju svoja ponašanja, da sami mogu evaluirati učinke svojih izabranih ponašanja te da, u slučaju da (ponašanjem) ne zadovoljavaju svoje temeljne potrebe, mogu uz pomoć svojih kreativnih mogućnosti i sposobnosti pronalaziti nove mogućnosti, izlaze, putove, rješenja... Teorija izbora vidi čovjeka kao slobodno biće koje bira ponašanja u namjeri da kontrolira svoju okolinu i time zadovoljava svoje urođene potrebe. Teorija izbora kaže da su ljudska bića poticana na ponašanje temeljen pet temeljnih (urođenih) potreba: *preživljavanje, ljubav, pripadanje i suradnja; snaga, moć natjecanje i uvažavanje; sloboda i mogućnost izbora; zabava i kreativnost* - a izabrana ponašanja uvijek su najbolji pokušaj zadovoljavanja tih potreba.

Teorija izbora - nova psihologija osobne slobode, Alinea, Zagreb, 2000.

Ako se sagleda za što sve treba biti kompetentan andragog, mogu se navesti sljedeće kompetencije: stvaranje klime uvažavanja, suradnje i ležernosti na nastavnome satu; uzajamno planiranje s polaznicima; zajedničko definiranje potreba svih sudionika u edukaciji; pregovaranje o ciljevima edukacije (osobnim, poslodavčevim, edukatorovim); problemski umjesto predmetno orijentiran kurikulum; primjena istraživačkih tehnika, poduka dekonstrukciji i konstrukciji informacija; zajedničko, uzajamno vrjednovanje polaznika. Pri tome se nikako ne bi trebalo zaboraviti da bi andragog trebao imati i kompetenciju uvažavanja potreba polaznika, koje se po Glasserovoj teoriji potreba mogu prikazati kao u tablici 2.

Tablica 2. Opis Glasserove teorije potreba u kontekstu obrazovanja odraslih

Potreba	Opis	Relevantnost za obrazovanje odraslih
Egzistencija	Potreba za hranom, zrakom, vodom...	Kakvi su uvjeti za održavanja edukacije (fizički prostor, ritam predavanja i odmora)?
Ljubav i pripadanje	Prostor, sadržaj, ljudi ili predmeti koji su osobni	Kakve veze sadržaj edukacije ima sa svakodnevnim životnim ulogama polaznika?
Sloboda	Izbor postupaka, kretanja, načina rada skupine u kojoj se nalazi polaznik	Kako provesti zajedničko planiranje, dijagnozu potreba, redefiniranje ciljeva, vrjednovanje? Kako planirati edukaciju? Koje metode poučavanja i učenja primijeniti?
Zabava	Radost, veselje i opuštenost s kojima polaznik čini to što čini	Kako primijeniti metodiku usmjerenu na polaznika, istraživačke tehnike, spoznajnu dekonstrukciju – konstrukciju?
Moć	Kompetencija, sposobnost, poštovanje zajednice za ono što polaznik može i zna	Kako će se promijeniti polaznikova kvaliteta života s obzirom na edukaciju kroz koju prolazi?

Andragog bi trebao znati mijenjati sadržaj programa onoga što poučava prema potrebama polaznika, sukladno Glasserovim potrebama. Zadovoljavanjem Glasserovih potreba raste razina motivacije polaznika.

Na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu postignuta je promjena u procesu stjecanja kompetencija nastavnika za rad s odraslim osobama. Dok su prijašnjih godina obrazovni programi imali predmetnu orijentaciju, bili usmjereni na nastavnika, provodili instrumentaliziranu provjeru stečenih znanja, imali značajke slobode bez reda te su u kontekstu planiranja i izvedbe bili u potpunosti *profesorocentrični*, današnja situacija izgleda sasvim drukčije. Nastava je problemski orijentirana (uključuje i samoprocjenu obrazovnih potreba), usmjerena je na polaznika, postoji sloboda u zajedničkoj uspostavi reda u kontekstu vremenske orijentacije, provode se pregovori

oko kriterija i o raspoloživu vremenu za polaganje ispita, provodi se uzajamno vrjednovanje, a planiranje i izvedba obrazovnog programa provodi se uz sudjelovanje polaznika.

U kontekstu novonastalih promjena, i kompetencije nastavnika poprimile su nove dimenzije, uspoređujući ih sa starim modelom pedagoško-psiholoških i didaktičko-metodičkih kompetencija. Takvo novo, problemski utemeljeno polazište, uključuje sljedeće: inkluzija, poticajno okruženje, cjeloživotno učenje, interakcija, učenje i poduka, informacijska pismenost, predmetno područje. Sustavno stjecanje kompetencija: systemske, instrumentalne i interpersonalne (tablica 3), ostvaruje se kroz sljedeće predmete: pedagogija, psihologija, didaktika i metodika kroz teoriju, praksu, zadatke za samostalni rad te provjeru stečenoga znanja. Iako se edukacija (od 128 nastavnih sati) za buduće nastavnike u obrazovanju odraslih proteže kroz četiri osnovna predmeta, svaka se edukacija započinje identifikacijom uloga polaznika i njihove samoprocjene obrazovnih potreba.

Tablica 3. Opis sistemskih, instrumentalnih i interpersonalnih kompetencija

Sistemske kompetencije	Instrumentalne kompetencije	Interpersonalne kompetencije
<ul style="list-style-type: none"> • Sposobnost primjene znanja u praksi • Sposobnost učenja • Sposobnost prilagodbe novome • Sposobnost stvaranja novih ideja • Sposobnost vođenja (umjesto upravljanja) • Sposobnost neovisnoga rada • Sposobnost kreiranja projekata, pokretačkog i poduzetničkoga duha • Sposobnost razumijevanja kvalitete 	<ul style="list-style-type: none"> • Sposobnost analize i sinteze • Sposobnost planiranja i organiziranja • Sposobnost prepoznavanja općega stanja u osnovnomu profesionalnome znanju • Sposobnost rukovanja računalom • Sposobnost korištenja informacija • Sposobnost rješavanja problema • Sposobnost odlučivanja (izbor) 	<ul style="list-style-type: none"> • Sposobnost uvida i samouvida (kritičko promatranje) • Sposobnost za timski rad • Sposobnost kvalitetne komunikacije (interpersonalne vještine – aktivno slušanje) • Sposobnost komunikacije s neekspertima iz svog i drugih područja • Sposobnost prihvaćanja raznolikosti • Sposobnost rada u međunarodnom okruženju • Sposobnost balansirane posvećenosti poslu (etika odnosa prema sebi i drugima)

Stoga se može zaključiti da razumijevanje potreba u obrazovanju odraslih čini edukaciju ugodnim iskustvom, daje osjećaj kontrole polaznika, humanizira nastavnikovu ulogu, jača koheziju skupine, omogućava promjenu stajališta polaznika bez agresivna prodora u postojeća stajališta, upotpunjava teorijski okvir unutar kojega se odvija obrazovanje odraslih, naglašava poruku voditelja: „Meni je stalo – a vama?“.

Profesionalizacija obrazovanja odraslih – od Belemskog okvira za akciju do Globalnoga kurikuluma

Osvrnuvši se na VI. CONFINTE-ovu konferenciju (*Conference International de Education des Adultes* – Međunarodna konferencija obrazovanja odraslih)¹⁹ i izvješće predstavljeno na njoj - *The Global Report on Adult Learning and Education* (GRALE – Globalno izvješće o učenju i obrazovanju odraslih), prof. dr. sc. Katarina Popović je predstavila program obrazovanja edukatora u obrazovanju odraslih u kontekstu standardizacije i profesionalizacije profesije andragoga u međunarodnim okvirima (Globalni kurikulum za učenje i poučavanje odraslih – GlobALE).

U GRALE-izvješću vidljivo je da čak 50 zemalja spominje kvalitetu edukatora u obrazovanju odraslih kao jedan od ključnih izazova na nacionalnoj razini. Tome je razlog činjenica da su edukatori odraslih neprimjereno obrazovani, da imaju nisku razinu kvalifikacija, da su nedovoljno plaćeni za svoj rad i da rade u neprimjerenim uvjetima.

Promatrajući obrazovanje odraslih na globalnoj razini, razlike među zemljama su velike – od samog poimanja pojma *obrazovanja odraslih* i njegova opsega, preko definiranja potreba obrazovanja odraslih i polaznika, do obrazovanja edukatora itd. Stoga CONFINTE-ove konferencije postaju mjesto za razmatranje globalne politike i mogućnosti suradnje u obrazovanju odraslih. Dokument što su ga na VI. konferenciji prihvatile sve zemlje sudionice (144 zemalja) nosi naziv *Belem Framework for Action* (Belemski okvir za akciju), a njegova je glavna poruka da učenje i obrazovanje odraslih imaju kritičnu ulogu za odgovor na suvremene kulturne, gospodarske, političke i socijalne izazove. Dokument upozorava na problem permanentno niske razine financiranja učenja i obrazovanja odraslih te premale vrijednosti koja se njima pridaje. Posebice se naglašava nedostatak prilika za profesionalno osposobljavanje edukatora u obrazovanju odraslih, kao i nedostatak primjene pristupa evaluacija i praćenja unutar sustava obrazovanja odraslih koji bi pružali uvid u funkcionalnost sustava i osigurali kvalitetu obrazovanja odraslih. Dokument, nadalje, naglašava potrebu za jačom međunarodnom suradnjom u nizu područja, kao što su priznavanje kvalifikacija, dijeljenje inovativnih praksi, osiguravanje kvalitete, upravljanje, jednak pristup obrazovanju, potpora autohtonim jezicima i obrazovanje migranata. Također obavezuje države na povećanje ulaganja u obrazovanje mladih i odraslih na barem 6% BDP-a te se potiče stvaranje i unaprjeđivanje novih i alternativnih mehanizama financiranja.

¹⁹ U svibnju 2009. godine u Brazilu se održala šesta UNESCO-va Međunarodna konferencija o obrazovanju odraslih CONFINTEA VI, međuvladina konferencija, koja se održava svakih dvanaest godina i pruža priliku za politički dijalog i promicanje učenja i obrazovanja odraslih na globalnoj razini.

<http://www.asoo.hr/default.aspx?id=711a>

<http://www.confintea.hu/eng/confintea/>

Kvaliteta u učenju i obrazovanju je holistički, multidimenzionalni koncept i praksa koja zahtijeva stalnu pozornost i neprestani razvoj. Poticanje kulture kvalitete u obrazovanju odraslih zahtijeva relevantni sadržaj i načine pružanja usluga, usmjerenost prema potrebama onoga koji uči, stjecanje višestrukih kompetencija i znanja, profesionalizaciju edukatora, obogaćivanje sredina u kojima se uči te osnaživanje pojedinaca i zajednica.

U tom kontekstu, kroz Belemski okvir za akciju, zemlje potpisnice su se obvezale da će:

- (a) razvijati kriterije kvalitete za obrazovne programe, materijale za učenje i metodiku u obrazovanju odraslih, uzimajući u obzir ishode učenja*
- (b) priznavati raznolikost i pluralizam pružatelja usluga obrazovanja odraslih*
- (c) poboljšati edukacije, jačati kapacitete, uvjete zapošljavanja i profesionalizaciju edukatora u obrazovanju odraslih, npr. kroz uspostavu partnerstva s visokoškolskim institucijama, profesionalnim udrugama učitelja i organizacijama civilnoga društva*
- (d) razraditi kriterije za procjenu i vrjednovanje ishoda učenje odraslih na različitim razinama*
- (e) uspostaviti precizne pokazatelje kvalitete*
- (f) pružiti veću potporu za sustavna interdisciplinarna istraživanja u učenju i obrazovanju odraslih, nadopunjenu znanjem iz sustava za upravljanje, prikupljanje, analizu i diseminaciju podataka i primjera dobre prakse.*

Belem Framework for Action (2009.), str. 8.-9.

Problemu profesionalizacije edukatora u obrazovanju odraslih na europskoj se razini odgovara tendencijama standardizacije profesije, čime svjedoče i različiti certifikati (*SVEB certificate - Swiss Federation for Adult Learning*, *WBA certificate „Certified adult educator“ - Austrian Academy of Continuing Education*, *Diploma in Teach in the Lifelong Learning Sector (DTLLS)* itd.), kao i europski projekti (*AGADE – A good adult educator in Europe*²⁰; *VINEPAC – Validation of informal and non-formal psycho-pedagogical competencies of adult educators*²¹; *FLEXI-Parth – Flexible professionalisation pathways for adult educators between the 6th and 7th level of EQF*²²; *ALPINE – Key competences of adult learning professionals*²³; *QF2Tech – Qualified to teach*²⁴).

Zbog gore navedenih razloga, uz pomoć tehničke potpore *dvv international*²⁵, a u suradnji s *German Institut of Adult Education (DIE – Njemački institut za obrazovanje odraslih)*, osmišljen je *Curriculum GlobALE – Global Curriculum for Adult Learning and Education*²⁶.

²⁰ <http://www.laea.lv/UserFiles/File/publikacijas/LPIA-Agade-A4.pdf>

²¹ <http://www.vinepac.eu/>

²² <http://www.flexi-path.eu/project.htm>

²³ <http://ec.europa.eu/education/more-information/doc/2010/keycomp.pdf>

²⁴ <http://www.qf2teach.eu/>

²⁵ http://www.dvv-international.de/index.php?article_id=1&clang=1

²⁶ http://uil.unesco.org/fileadmin/media/2012/News_nov-dec/Curriculum_GlobALE_18112012.pdf

Svrha i cilj globalnoga kurikuluma je potpomognuti profesionalizaciju edukatora u obrazovanju odraslih kroz jedinstven referentni okvir; pružiti pomoć i potporu ponuđačima obrazovanja odraslih u dizajnu i implementaciji programa obrazovanja edukatora (trenera) te omogućiti razmjenu znanja i međusobnog razumijevanja između edukatora iz cijeloga svijeta. Tijekom nastanka kurikuluma, a isto tako i u njegovoj primjeni, može se identificirati prisutnost određenih poteškoća koje dolaze s naslova težnje k uspostavi balansa između različitih pristupa i koncepata u obrazovanju odraslih koji su prisutni u svijetu te između kulturoloških i društvenih vrijednosti koje se razlikuju među zemljama i kontinentima.

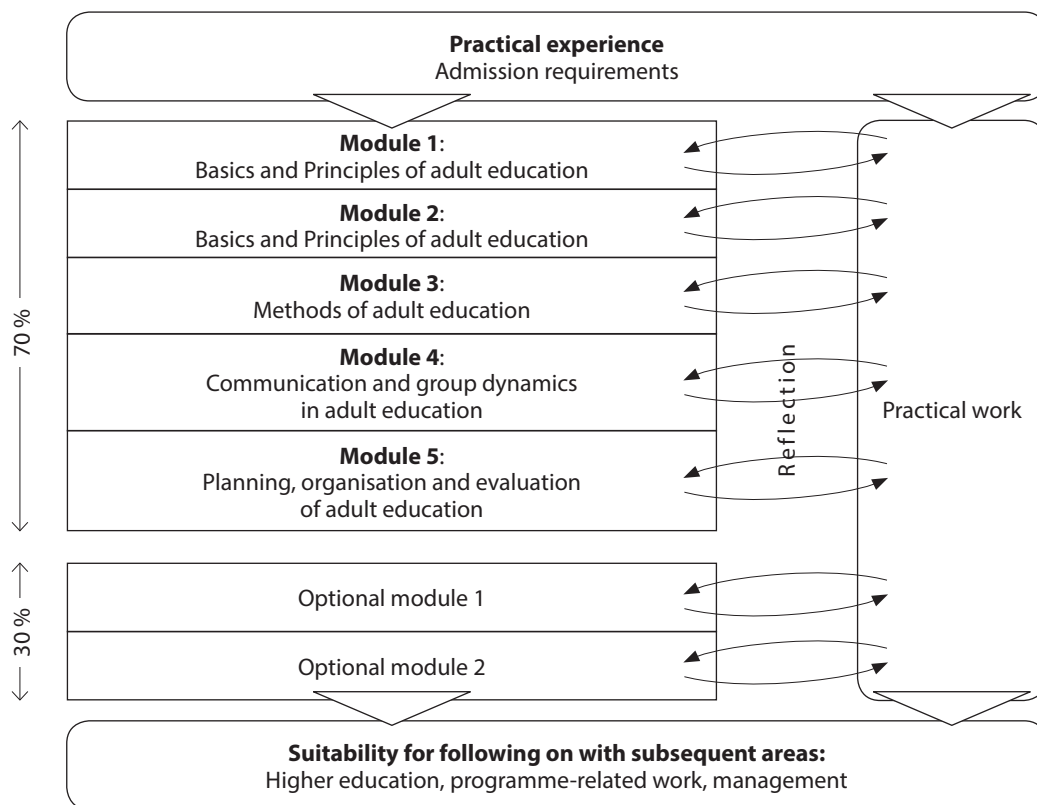
Globalni kurikulum, po svom sadržaju, omogućava stjecanje osnovnih kvalifikacija u obrazovanju odraslih i po obujmu odgovara razini 5. u Europskomu kvalifikacijskom okviru. Kurikulum je usmjeren na edukatore koji već imaju iskustvo rada u obrazovanju odraslih, ali isto tako je prikladan i za one koji tek započinju profesionalni put u obrazovanju odraslih. Tijekom 2011.-2012. razvijen je *draft* kurikuluma, dok će se tijekom 2013.-2014. započeti s praktičnim testiranjem i praćenjem.

Kurikulum se sastoji od pet standardnih i dva izborna modula (slika 2):

1. Osnove i načela u obrazovanju odraslih
2. Učenje i poučavanje odraslih
3. Komunikacija i grupna dinamika u obrazovanju odraslih
4. Metode u obrazovanju odraslih
5. Planiranje, organizacija i evaluacija u obrazovanju odraslih
6. i7. modul: izborni moduli.

Načela Kurikuluma GlobALE počivaju na sljedećim pretpostavkama:

- a) Orijentiran na kompetencije
- b) Orijentiran na djelovanje (akciju)
- c) Orijentiran na polaznika.

Slika 2. Shematski prikaz strukture Globalnog kurikuluma (2012., str. 15.)

Svaki modul opisan je kompetencijama koje će polaznik steći nakon što usvoji znanja i vještine koje se poučavaju, popisom tema, popisom literature, naputcima o načinu implementacije sadržaja modula (za one koji poučavaju module), praktična primjena i refleksija te preporučeno područje primjene.

Usprkos kulturološkim i društvenim razlikama između zemalja, edukatori u obrazovanju odraslih imaju i zajedničke značajke i potrebe, a to su: da podržavaju procese učenja odraslih, da promiču emancipaciju i samoodređenje odraslih polaznika te da prepoznaju odrasle osobe kao zrele i odgovorne osobe koje su ujedno i sukreatori procesa učenja. Za *Kurikulum GlobALE* ta načela tvore prijeko potrebni osnovni temelj. Nadalje, kurikulum nudi dovoljno prostora za varijabilnost, dopuštajući da se na specifične potrebe dotične zemlje, ili lokalne zajednice, odgovori prilagodbom sadržaja kurikuluma, pritom uvažavajući postojeću raznolikost kultura i običaja te društvene, političke i gospodarske okvirne uvjete.

Ključne kompetencije i obrazovanje odraslih - švedska perspektiva

U predavanju koje je održala Diana Ghinea, prikazan je švedski sustav obrazovanja odraslih, kroz njegovu praksu iz perspektive polaznika, ponuđača usluga te zakonske perspektive. Prikazano je i gdje su u sustavu obrazovanja odraslih prisutne ključne kompetencije što ih definira Europska komisija te kako su one percipirane u Švedskoj.

Obrazovanje odraslih u Švedskoj karakteriziraju oblici formalnoga, neformalnog i informalnog učenja, a za njega su, uglavnom, zadužene lokalne vlasti (općine). Formalni sustav sastoji se od srednjoškolskog obrazovanja (za odrasle osobe koje nisu dovršile sekundarno obrazovanje koje im omogućava prelazak na više razine obrazovanja), učenja švedskoga jezika za imigrante te specijalnog obrazovanja odraslih. Cilj temeljnoga formalnog obrazovanja odraslih je pomoći odraslim osobama da steknu znanja i vještine koje su im potrebne za sudjelovanje u društvu i radnome životu. To istodobno znači i da se odrasle osobe pripremaju za kasniji nastavak učenja. Cilj srednjoškolskoga formalnog obrazovanja odraslih je pomoći odraslim osobama da steknu znanja i vještine koje odgovaraju razinama propisanim za mlade u srednjoj školi.

Neformalno obrazovanje odraslih sastoji se od različitih tečajeva iz mnogobrojnih područja te od raznih oblika kontinuiranog obrazovanja. Neformalno obrazovanje odraslih naziva se *Folkbildning*, a odnosi se na narodna učilišta i obrazovne udruge, tj. organizacije koje čine liberalni neformalni i dragovoljni obrazovni sustav u Švedskoj. *Folkbildning* je namijenjen svakoj odrasloj osobi u društvu, no osnovna mu je namjera obrazovati odrasle osobe s niskom razinom formalnog obrazovanja²⁷. Neformalno i informalno obrazovanje odraslih u Švedskoj karakteriziraju tzv. *studiecirkel* - studijski kružoci, koji imaju dugu tradiciju i oko kojih se odrasli okupljaju prema slobodnoj volji i pod jednakim uvjetima, radi produblivanja vlastitoga znanja i dijeljenja iskustva. Krugovi učenja uče toleranciji različitih mišljenja, solidarnosti i poštovanju za zajedničke odluke te na taj način predstavljaju temeljnu značajku demokratskih društava. Država osigurava financijska sredstva i za formalne i neformalne oblike stjecanja znanja.

Švedski sustav obrazovanja odraslih karakterizira fleksibilnost, usmjerenost na potrebe polaznika, savjetovanje (stvaranje individualnog plana učenja – ISP – *Individual Study Plan*, koji se tijekom učenja i pohađanja više tečajeva i programa transformira u *Index Study Plan*), osiguravanje kvalitete i priznavanje prethodno stečena znanja i kompetencija. Unutar sustava postoji obveza surađivanja s polaznicima te priznavanja njihovih kompetencija.

²⁷ Adult education in Sweden – European Infonet Adult Education;
<http://www.infonet-ae.eu/en/adult-education-in-sweden-1126>

Sustav obrazovanja odraslih definiran je i zakonima i propisima. Zakon o obrazovanju donosi parlament, i on propisuje programe i predmete koji se mogu učiti. Vlada zatim podrobno u *Propisu za obrazovanje odraslih* definira kurikulume, tj. zadatke obrazovanja odraslih, općenite ciljeve i vrijednosti. Vlada, također, definira ciljeve za sve nacionalne programe za stjecanje diploma u srednjoškolskom obrazovanju. Nacionalna agencija za obrazovanje definira silabus, tj. ciljeve i glavne sadržaje onoga što će se učiti (za predmete i tečajeve).

Glavni dionici u sustavu obrazovanja odraslih su država, lokalna uprava, regije i pružatelji usluga obrazovanja odraslih.

Glavne značajke ključnih kompetencija razvijenih u okviru aktivnosti Europske komisije odnose se na to da su one prenosive, postupno se stječu tijekom cijeloga života, savladive su u svakoj životnoj dobi, multifunkcionalne su te se usvajaju aktivnim metodama poučavanja. U Švedskoj ključne kompetencije u sustavu obrazovanja odraslih svoje mjesto pronalaze u nacionalnim kurikulumima i silabusima za srednjoškolsko obrazovanje i za učenje švedskoga jezika za strance.

U kurikulumu za obrazovanje odraslih, koji je sastavila Nacionalna agencija za obrazovanje, mogu se identificirati sljedeće perspektive obrazovanja odraslih koje su komplementarne ključnim kompetencijama: promovirati poduzetništvo, osjećaj za inicijativu i inovaciju (ključna kompetencija inicijativnost i poduzetnost); etička perspektiva (socijalna i građanska kompetencija); perspektiva očuvanja okoliša; internacionalna perspektiva i povijesna perspektiva (kulturna svijest i izražavanje).

Regija Västra Götaland razvila je kompetencijsku platformu (2010. g.) s pomoću koje usklađuje potrebe za određenim vještinama na tržištu rada s ponudom obrazovnih programa, tečajeva itd. Tome pridonosi i međunarodna mobilnost mladih odraslih osoba koja razvija sljedeće kompetencije: komunikacija na stranim jezicima, socijalna i građanska kompetencija, inicijativnost i poduzetnost, kulturna svijest i izražavanje.

No, pored Europske komisije, i OECD je kroz projekt DeSeCo (Definicija i izbor kompetencija)²⁸ definirao temeljne kategorije ključnih kompetencija, tragajući za odgovorom na pitanje - *Koje su ključne kompetencije potrebne za uspješan život i dobro funkcioniranje društva?*

²⁸ <http://www.oecd.org/pisa/35070367.pdf> i <http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/41529556.pdf>

Skupina A: Sposobnost korištenja alata za interakciju s okolinom

- korištenje jezika, simbola i teksta,
- korištenje znanja i informacija,
- korištenje tehnologija.

Skupina B: Sposobnost komuniciranja s heterogenim skupinama

- stvaranje dobre komunikacije s drugima,
- suradnja i rad u timovima,
- upravljanje i rješavanje sukoba.

Skupina C: Autonomno djelovanje

- razumijevanje širega konteksta u kojemu djelujemo,
- sposobnost upravljanja svojim životom (postavljanje ciljeva, prioriteta i strategija njihova ostvarivanja),
- razumijevanje vlastitih interesa i sposobnost njihova ostvarenja u kompleksnim okruženjima.

DeSeCo projekt dio je nastojanja OECD-a da razvije koherentne strategije definiranja, odabira i mjerenja kompetencija i vještina kako kod mladih, tako i kod odraslih osoba. Primjeri takvih projekata su *PISA*, *Adult Literacy and Lifeskills Survey (ALL)*, *International Adult Literacy Survey (IALS)* te *Programme for the International Assessment of Adult Competencies (PIAAC)* koji je tek u razvoju.

Jedan od poticaja za bolje prihvaćanje OECD-ova pristupa ključnim kompetencijama su i kritike načina na koji su one razrađene u sklopu obrazovne politike Europske unije.

Kritike i ograničenja europskoga koncepta ključnih kompetencija:

- *instrumentaliziran pristup koji se opisuje uporabom tehnika*
 - *često se teško može razlikovati između opisa vještina i stajališta*
 - *u dovoljnoj mjeri ne promoviraju kritičko mišljenje*
 - *nedostaje pristup iz perspektive očuvanja okoliša.*
-

Pismenost odraslih kao preduvjet za cjeloživotno učenje

Dr. sc. Elena Rizova u svojoj je prezentaciji „Pismenost odraslih kao preduvjet za cjeloživotno učenje“ naglasila potrebu za definiranjem pismenosti odraslih kao složena fenomena koji nije povezan samo s potrebama tržišta rada već je izravno povezan sa sudjelovanjem u brojnim vidovima društvenoga života. Pismenost odraslih se, ipak, ne treba promatrati kao izdvojen problem, a ni rješenje ovoga problema ne treba tražiti izvan koncepcije cjeloživotnog učenja, koje je u suvremenom društvu postalo ključnim pristupom u obrazovanju i razvoju kadrova. Uzimajući u obzir brojne promjene u okruženju i težnju da se na njih odgovori uz pomoć cjeloživotnog učenja, njegovim se najvažnijim zadatkom može smatrati *naučiti polaznike kako učiti*. Vjeruje se da je, na ovaj način, moguće pozicionirati cjeloživotno učenje kao odgovor na zahtjeve za razvojem „društva znanja“, u kojemu znanje predstavlja temelj konkurentnosti na tržištu rada, ali i „ključ“ za rješavanje svakodnevnih izazova, koji proizlaze iz kulturnih, etničkih i jezičnih razlika u društvu. Cjeloživotnim se učenjem, osim izravnih učinaka i promjena individualnih vrijednosti/uvjerenja/stajališta, postiže i niz drugih korisnih učinaka: od poboljšanja neposrednog okruženja pojedinca, pa sve do pozitivnih širih društvenih posljedica.

U kontekstu ključnih kompetencija, pismenost se odraslih promatra u sklopu kompetencije *komunikacija na materinskom jeziku*, tj. sposobnosti za izražavanje i interpretiranje koncepata, razmišljanja, osjećaja, činjenica... – kako u pisanom, tako i u usmenom obliku. Ova kompetencija podrazumijeva i da osoba može adekvatno i kreativno sudjelovati u nizu društvenih situacija, bez obzira radi li se o obrazovanju, radu, ili interakcijama u vlastitome domu i za slobodnoga vremena. Bez primjerenih komunikacijskih kompetencija nema preduvjeta za razvoj cjeloživotnog učenja, ekonomskoga razvoja i napretka na svim društvenim razinama, ali ni aktivnoga građanstva, a što je prepoznato i u brojnim međunarodnim dokumentima koji se bave ovom problematikom (*World Declaration on Education for All – Svjetska deklaracija o obrazovanju za sve*, donesena u Tajlandu 1990.; *Agenda for the Future – Agenda za budućnost*, s V. CONFINTEA-ina sastanka u Hamburgu, 1997. godine; *Memorandum on Lifelong Learning – Memorandum o cjeloživotnom učenju* Europske unije iz 2000.; *Dakkar Framework for Action – Dakkarski okvir za akciju* Svjetskog obrazovnog foruma iz 2000.; zaključci *Belemskog okvira* s VI. CONFINTEA-ina sastanka 2009. godine; *Agenda on Adult Education – Agenda za obrazovanje odraslih* iz 2011. itd.).

Pismenost odraslih može se promatrati na temelju *općih i operacionalnih definicija*, koje se diferenciraju s obzirom na postizanje općeg ideala pismenosti, nasuprot razvoju konkretnih, mjerljivih vještina i postizanju društvenih obrazovnih ciljeva. Tako se razlikuju i nacionalni pristupi, odnosno pristupi međunarodnih organizacija definiranju pismenosti odraslih, usmjereni na određivanje temeljnih komunikacijskih ciljeva što bi ih „pismena“ osoba morala

postići (čitanje novina, pisanje i čitanje jednostavnih rečenica itd.). Nasuprot njih, izdvajaju se pristupi koji izjednačavaju pismenost s formalnim obrazovanjem. Jednako tako, mogu se pronaći i definicije koje kombiniraju oba pristupa. Na primjer, u Republici Makedoniji koristi se definicija UNESCO-va *Instituta za statistiku*, koji u svojoj publikaciji „Education Indicators and Data Analyses“ iz 2011. godine definira pismenost odraslih na sljedeći način: „Pismenom se smatra osoba koja je završila više od tri stupnja temeljnog (osnovnog) obrazovanja, a sposobna je pročitati i napisati sadržaje (tekstove) koji se odnose na svakodnevni život (bez obzira na jezik i pismo koje koristi)“.

(Ne)pismenost odraslih predstavlja golem problem u svijetu, uzimajući u obzir da je svaka 11. osoba nepismena, što, za stanovništvo starije od 15 godina, daje ukupnu globalnu stopu nepismenosti od 16,3% (koja za muškarce iznosi 11,7%, a za žene čak 20,8%). Republika Makedonija se, prema UNESCO-vim podacima za 2007.g., nalazi na 61. mjestu, prema globalnom rangu, uz stopu pismenosti od 96,1%. Drugi podatci govore da problem pismenosti odraslih u Makedoniji, ipak, i dalje postoji, budući da je oko 2,5% stanovništva bez ikakva obrazovanja, a 8,5% nije završilo osnovno obrazovanje, pri čemu je godišnja stopa učenika koji napuštaju obrazovanje oko 10%. Na navedenu se situaciju pokušava reagirati kroz sustav obrazovanja odraslih, u kojem djeluje 12 škola za osnovno obrazovanje odraslih, aktivnih u 34 makedonska grada, u kojima se izvode tri vrste obrazovnih programa, prilagođenih različitim dobnim skupinama polaznika.

Klasični pristup poboljšanju pismenosti odraslih temelji se na nekoliko faza koje započinju s mobilizacijom eksperata i kreiranjem odgovarajućeg obrazovnog programa, nakon čega se provode aktivnosti obrazovanja nastavnika, razvoja kurikuluma i obrazovnih materijala te regrutiranja polaznika, najčešće uz pomoć partnerskih organizacija. Pritom se, međutim, često ‘zaboravlja’ na kvalitetu postignuća, odnosno na postignute kompetencije polaznika i njihovu funkcionalnu pismenost, te na nastavljanje učenja nakon završetka programa. Stoga se obrazovne kampanje, usmjerene na postizanje kvantitativnih ciljeva u pismenosti odraslih, često suočavaju s problemom ponovljene nepismenosti, pa se postizanje kvantitativnih ciljeva može ostvariti primjenom različitih oblika dobre prakse. Jedan od njih predstavlja i pristup Paola Freire koji je zagovarao korištenje vokabulara prilagođena egzistencijalnim potrebama nepismenih te korištenje „horizontalnih“ metoda i problemskoga pristupa poučavanju. Oni podrazumijevaju da se učenjem čitanja i pisanja stvaraju tendencije razumijevanja i mijenjanja društva, a polaznik se smatra aktivnim subjektom učenja, shvaćen kao dijalog s nastavnikom. Ovaj se pristup jasno suprotstavlja tradicionalnom obliku poučavanja, čiji je cilj razvoj pismenosti, a koji podrazumijeva pasivnu ulogu polaznika kao „prazne ploče“ što ju treba ispuniti informacijama.

Na temelju prethodno iskazanih iskustava dr. Rizova je iskazala i niz preporuka za kompetencijski usmjereno rješavanje problema opismenjavanja odraslih, a koje uključuju:

- ponovno razmatranje i (re)konstrukciju programa osnovnog obrazovanja, koji se trebaju fleksibilizirati i uključiti neformalne oblike učenja te prepoznavanje prethodno stečenih znanja
- kreiranje novoga modela pismenosti, u koji bi se, osim temeljnih vještina čitanja, pisanja i računanja, uključile i temeljne/niske strukovne kvalifikacije
- unaprjeđenje vještina nastavnika u obrazovanju odraslih, a što bi se posebice odnosilo na uključivanje andragoških sadržaja u temeljno obrazovanje osnovnoškolskih nastavnika
- suradnju javnog i neprofitnoga sektora (civilnoga društva) u osmišljavanju programa opismenjavanja odraslih
- podizanje razine društvene svijesti o važnosti pismenosti, što treba uključiti obrazovne kampanje, ali i djelovanje putem društvenih i obrazovnih institucija, aktera u okviru civilnoga društva itd.

Kada se razmatra ključna kompetencija komunikacije na materinskom jeziku, važno je sagledati i pismenost kao sastavni dio sposobnosti komunikacije na njemu. Da niska razina pismenosti odraslih osoba u modernom društvu postaje sve većim problemom, ustvrdilo je i Izvješće stručnjaka o pismenosti Europske komisije (2012.). U tom se izvješću navode činjenice o niskoj razini pismenosti građana Europe:

- *Većina zemalja članica EU-a, osim Njemačke, Velike Britanije i Francuske, nije provela ozbiljna i stručna istraživanja o stanju pismenosti vlastitih građana.*
- *U 2011. g. u Europi je bilo oko 73 milijuna nisko obrazovanih odraslih osoba (25-64 godine starosti) – od kojih većina ima i probleme s pismenošću.*
- *Mnoge odrasle osobe su isključene iz procesa čitanja i pisanja. To se posebice odnosi na muške odrasle osobe, budući da žene češće čitaju knjige od muških osoba.*
- *Većina odraslih osoba s niskom razinom sposobnosti čitanja i pisanja su izvorni govornici. Postoji veliki, skriveni problem niske razine pismenosti među nemigrantskom populacijom.*
- *Niska razina pismenosti onemogućava sudjelovanje u društvu i smanjuje samopouzdanje, samopoštovanje, zdravlje i sreću odrasle osobe. Viša razina pismenosti može rezultirati nižom vjerojatnošću za nezaposlenošću te višom zaradom.*
- *Za odrasle osobe s niskom razinom pismenosti vjerojatnije je da će imati nižu, ili nikakvu, zaradu, da će biti nezaposlene ili da će živjeti u neizvjesnosti te da će neredovito biti zapošljavane. Za osobe koje su nezaposlene manja je vjerojatnost da će poboljšati vlastite vještine: to je začarani krug, jer postoji velika vjerojatnost da će i njihova djeca imati nižu razinu pismenosti koja će rezultirati nezaposlenošću. Te im barijere onemogućavaju uključivanje u cjeloživotno učenje.*
- *Odrasle nezaposlene osobe brže gube osnovne vještine. Njihova numerička kompetencija naglo počinje opadati, dok pismenost oslabljuje nakon dvije godine.*
- *Svijet rada se mijenja i zahtijeva sve bolje vještine pismenosti. Čak i poslovi koji tradicionalno nisu zahtijevali vještine pisanja, sada zahtijevaju dobru razinu čitanja i pisanja. Korištenje računala povećala je potrebu za tim vještinama.*
- *Postoji digitalna podijeljenost koja nije prisutna samo na radnome mjestu, već i u privatnom životu: digitalno pismene odrasle osobe lakše će se moći koristiti digitalnim uslugama državnih službi te će lakše upravljati vlastitim zdravljem i financijama. Digitalna podijeljenost utječe i na današnji društveni život: bake i djedovi koji znaju koristiti elektroničku poštu i Facebook, lakše će održavati kontakte s unucima i unukama.*

U nastavku izvješća navode se preporuke za povećanje razine pismenosti među odraslim osobama:

- 1. Stvoriti okruženje u kojemu se potiče pismenost i opismenjavanje (priznati postojanje problema nepismenosti odraslih osoba; motivirati odrasle za učenjem).*
- 2. Povećati kvalitetu učenja i poučavanja (tečajevi pismenosti trebali bi biti visoke kvalitete i trebali bi biti skrojeni prema potrebama polaznika; edukacije opismenjavanja odraslih visoke razine kvalitete traže visokokvalificirane edukatore; učenje o pismenosti treba povezati sa svakodnevnim životnim situacijama; edukacije trebaju biti prilagođena vremena trajanja; dugoročnim praćenjem prikupljati dokaze o učinkovitosti programa opismenjavanja odraslih; neformalno i informalno obrazovanje trebalo bi biti prepoznato i vrjednovano).*
- 3. Na radnome mjestu (promocija pismenosti na radnome mjestu; investiranje u obrazovanje zaposlenika; osigurati visokokvalitetne edukacije o pismenosti na radnome mjestu).*
- 4. Sudjelovanje i inkluzija (nerazmjer u postotku i mogućnostima sudjelovanja odraslih u edukacijama; digitalna podijeljenost je najveća među odraslim osobama).*

Izvješće preporučuje konkretne mjere i akcije za povećanje razine pismenosti u EU-u. Konkretno, za ciljnu skupinu odraslih osoba predlažu se sljedeće aktivnosti:

- 1. Stvoriti sustav praćenja razine i prakse razvoja pismenosti odraslih.*
- 2. Jasno i u široj zajednici komunicirati potrebu za opismenjavanjem odraslih.*
- 3. Ojačati profesiju poučavatelja pismenosti odraslih osoba.*
- 4. Osigurati pristup različitim mogućnostima učenja.*

Report of the EU High Level Group of Experts on Literacy, 2012., str. 77.-85.

Ključne kompetencije i obrazovanje odraslih u Sloveniji

Andrej Sotošek u svom izlaganju pod naslovom „Ključne kompetencije i obrazovanje odraslih u Sloveniji“ predstavio je sustav obrazovanja odraslih u Sloveniji i ulogu ključnih kompetencija u njegovu djelovanju i razvoju. U djelovanju slovenskoga sustava obrazovanja odraslih jedan od ključnih aktera je Andragoški centar Slovenije, koji se bavi istraživanjem i razvojem, osiguravanjem i promocijom kvalitete u obrazovanju, savjetovanjem, vrjednovanjem te informiranjem u području obrazovanja odraslih. Sustav usmjerava niz strateških dokumenata, od kojih se izdvajaju *Rezolucije nacionalnog programa o obrazovanju odraslih* (za razdoblja 2005.-2010. i 2013.-2020.), *Bijela knjiga o odgoju i obrazovanju u Sloveniji*, donesena 2011. godine, te godišnji programi obrazovanja odraslih. Upravo je Andragoški centar Slovenije, a u skladu s odrednicama prethodno spomenutih programskih dokumenata, nositelj razvoja kompetencijskoga pristupa obrazovanju odraslih u Sloveniji. Pritom su važnu ulogu imali projekti „Razvoj pismenosti i utvrđivanje te priznavanje neformalnog učenja“ (u razdobljima 2009.-2011. i 2011.-2014.), čiji je temeljni cilj otvoriti nove mogućnosti za sudjelovanje različitih, posebice ranjivih, društvenih skupina u procesu stjecanja ključnih kompetencija za sudjelovanje u daljnjem obrazovanju, povećanje konkurentnosti na tržištu rada i povećanje socijalne uključenosti. U okviru ovih projekata posebna se pozornost posvećuje i priznavanju neformalno stečenih kompetencija, za što je izrađen odgovarajući postupak te izabrane organizacije – pružatelji obrazovnih usluga, koje će postupak i provoditi.

Jedan od poticaja za fokusiranje na problematiku pismenosti odraslih bili su nezadovoljavajući rezultati, iskazani u OECD-ovom *International Adult Literacy Survey*, zbog čega je odlučeno sustavno raditi na povećanju pismenosti odraslih, a za što je dobivena i financijska potpora od EU-a, u okviru Europskoga socijalnoga fonda. U kontekstu ove inicijative Andragoški centar Slovenije usklađuje rad Nacionalne komisije za pismenost, priprema Nacionalnu strategiju za razvoj pismenosti, sudjeluje u izradbi odgovarajućih obrazovnih programa i nastavnih materijala te usklađuje mrežu obrazovnih ustanova – izvođača programa. Osim pismenosti, kroz kompetencijski se okvir promatraju i programi Andragoškoga centra u području projektnog učenja za mlađe odrasle radi društvenog uključivanja i osnaživanja mladih bez zanimanja i zaposlenja te u području poboljšanja računalne pismenosti odraslih.

IALS - International Adult Literacy Survey je dizajnirana za istraživanje razine pismenosti među zemljama sudionicama (OECD zemlje). To je zajednički napor koji uključuje nekoliko međunarodnih organizacija, vladinih agencija, nacionalnih statističkih agencija, istraživačkih instituta, OECD-a i nacionalnih vlada.

PIAAC - The Programme for the International Assessment of Adult Competencies je međunarodno istraživanje provedeno u 33 zemlje u sklopu Programa za međunarodnu procjenu odraslih kompetencija (PIAAC). Istraživanje mjeri ključne kognitivne i vještine potrebne na radnome mjestu koje su pojedincu potrebne za aktivno sudjelovanje u društvu, kao i općeniti ekonomski rast. Rezultati ovog istraživanja pomoći će zemljama da bolje razumiju kako sustavi obrazovanja i osposobljavanja mogu razvijati ove vještine. Obrazovni djelatnici, kreatori politika te stručnjaci za gospodarstvo i tržište rada, te će informacije koristiti za razvoj ekonomske, obrazovne i socijalne politike koje će dalje unaprijediti vještine odraslih.

<http://www.oecd.org/edu/country-studies/adultliteracy.htm>

Neki od rezultata što ih je postigao Andragoški centar u poticanju kompetencijski usmjerena obrazovanja odraslih odnose se na:

- djelovanje na stručnu i široku javnost kako bi se pismenost promatrala kao sredstvo za postizanje ključnih kompetencija
- izradbu prijedloga za usmjeravanje neformalnog obrazovanja odraslih u skladu s kompetencijama te formuliranje opisa kompetencija po razinama slovenskog obrazovnog okvira
- izradbu prijedloga i inicijalno ustrojavanje sustava za prepoznavanje i priznavanje neformalno stečena znanja u sustavu obrazovanja odraslih
- izradbu javno certificiranih programa obrazovanja za ranjive društvene skupine, a koji se financiraju iz javnih sredstava i besplatni su za korisnike.

Planirane aktivnosti i budući zadatci djelovanja Andragoškog centra Slovenije odnose se na:

- provedbu postojećeg prijedloga u okviru nacionalnoga sustava vrjednovanja i priznavanja neformalno stečenih znanja, vještina i kompetencija u obrazovanju odraslih
- povezivanje formalnog i neformalnoga sustava obrazovanja odraslih
- razvoj kompetencijski zasnovanih pristupa/metodologije u obrazovanju odraslih
- sudjelovanje u OECD-ovoj studiji, kojom će se u Sloveniji vrjednovati postignuća u području kompetencija odrasle populacije (*PIAAC - The Programme for the International Assessment of Adult Competencies*).

Poruke s panel-rasprave

Tijekom Simpozija organizirana je i panel-rasprava s temom „Uloga i primjena ključnih kompetencija“. Na toj su raspravi sudjelovali Gerhard Bisovsky, Savez centara za obrazovanje odraslih Austrije; Ivan Šutalo, ravnatelj Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih; Snježana Šlabek, Podravka d.d.; Andrej Sotošek, Andragoški centar Slovenije, te Marija Pavkov, Ekopid d.o.o. Raspravu je moderirao Jurica Pavičić s Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a pitanja o kojima se raspravljalo bila su sljedeća: metode i alati razvoja ključnih kompetencija u cjeloživotnom obrazovanju; trendovi standardizacije i profesionalizacije u andragoškoj djelatnosti; poticanje i vrjednovanje ključnih kompetencija te načini na koji se pojedinci pozicioniraju u nedovoljno razvijenom sustavu kompetencijski usmjerena obrazovanja odraslih; očekivanja poslodavaca te razvoj i vrjednovanje ključnih kompetencija; uloga poslodavaca u kreiranju obrazovne ponude.

- Učenje odraslih redovito je zasnovano na ključnim kompetencijama, bez obzira na stajalište i/ili orijentaciju službenih tijela, Europske komisije itd. Kompetencije bi trebalo promatrati na cjelovit i sustavan način, a ne samo izdvajati pojedine, za koje su službena tijela ili donositelji javnih politika trenutačno zainteresirani.
- Ključne se kompetencije u posebnoj mjeri prepoznaju u poslovnome sektoru, gdje se poseban naglasak stavlja na povezanost kompetencija s produktivnošću i lakšim usvajanjem organizacijskih (i drugih) promjena.
- Usmjerenost profesionalaca koji pišu i provode obrazovne programe u području cjeloživotnog obrazovanja također je povezana s problematikom ključnih kompetencija, za što poseban poticaj predstavlja činjenica da se ciljana kompetencijska područja (tzv. ključne kompetencije) ne razvijaju dovoljno u okviru formalnog obrazovanja.
- U današnjoj praksi obrazovnoga sustava postoji nesklad između potreba poslodavaca i kompetencija koje definiraju obrazovne ustanove.
- Standardizacija/profesionalizacija andragoške djelatnosti pomoći će i polaznicima programa obrazovanja odraslih, pri čemu se kao ključne otvaraju perspektive vrjednovanja kompetencija te njihove međunarodne usporedivosti.

- U kontekstu EU-a, čitav proces kompetencijskoga vrjednovanja je na samome početku, zbog čega je potrebno koristiti usporedne vrijednosti izvan pojedinih, nacionalnih okvira. Stoga bi, možda, trebalo razmišljati i o paneuropskomu projektu, koji bi se bavio ključnim kompetencijama učenja odraslih.
- Neka nacionalna iskustva ukazuju da postoje primjeri dobre prakse na praktičnoj razini, koji pridonose ispunjavanju ciljeva institucija obrazovanja odraslih. Jedan od takvih primjera je i razvoj industrijskih centara za razvoj karijere u Sloveniji, koji je nastao kao rezultat projekta koji je financirano *European Social Fund*. Ovi centri, ustrojeni u okviru pojedinih djelatnosti/industrija, sastoje se od pet ili više organizacija, koje preuzimaju aktivnosti i odgovornost za razvoj modela praćenja karijera. U okviru ovoga modela karijernoga razvoja, prepoznaju se i u obzir uzimaju specifične obrazovne potrebe kojima se razvijaju industrijske kompetencije. U sljedećim koracima se razvijaju i odgovarajući programi za stjecanje ciljanih kompetencija, čime se nacionalne strategije i opće odrednice razvoja kompetencija 'spuštaju' na operativnu razinu. Slične primjere dobre prakse trebat će razviti i u kontekstu priznavanja prethodno stečenih kompetencija, što i nije toliko problem za kompetencijske ishode formalnog obrazovanja, koliko za kompetencije stečene u okviru neformalnog i informalnog učenja.
- Sudionici rasprave su se složili da se kompetencijski okvir EU-a može koristiti za samovrjednovanje, ali i za interna vrjednovanja u poslovnome sektoru, s obzirom na to da 8 predloženih ključnih kompetencija trebaju služiti kao (orijentacijska) lista za procjenu pojedinca. Na primjeru Podravke iskazano je stajalište da bi kompetencijski okvir trebalo koristiti i za (samo)usmjeravanje pojedinaca pri izboru sadržaja i načina isporuke obrazovnih programa. Kompetencijski je pristup važan uzimajući u obzir poteškoće u identificiranju i prenošenju *tacitnog znanja i vještina*, koje se stječe u praksi i kroz praksu.
- Za EU ne predstavlja problem u tolikoj mjeri manjak usko definiranih strukovnih kompetencija, koliko neadekvatno razvijene temeljne kompetencije. Pojedinci se 'snalaze' i razvijaju strategije kojima 'maskiraju' nedostatak temeljnih kompetencija (primjerice, stariji zaposlenici 'prebacuju' zadatke povezane s korištenjem računala i uporabom stranih jezika mlađima). Međutim, jedino sustavni pristup, zasnovan na suradnji poslodavaca, sindikata (predstavnik zaposlenika) i eksperata za obrazovanje odraslih, može prevladati identificirani problem. Pritom je značajno obratiti pozornost i na *poklapanje, odnosno koordinaciju očekivanja*, koje od procesa obrazovanja odraslih imaju sami polaznici, ali i poslodavci te pružatelji obrazovnih usluga.

- Kompetencijski okvir ne treba shvaćati ni kao generički sadržaj znanja koji treba prenositi, niti kao „mehanizam“ za prijenos znanja, jer u ovom kontekstu veliku važnost imaju i vrijednosti organizacije te stajališta zaposlenika. Pritom su izdvojena i mišljenja da, u suvremenim uvjetima, dolazi i do problema erozije temeljnih vrijednosti, kao i do kompetitivnosti pojedinaca u stjecanju i korištenju kompetencija, koje se shvaćaju kao „oružje“ za očuvanje postojećeg, odnosno stjecanje boljega radnoga mjesta.
- Kao potencijalno najučinkovitiji pristup kompetencijski usmjerenom obrazovanju odraslih, izdvaja *suradnja poslodavaca, pružatelja obrazovnih usluga i kandidata na zajedničkom definiranju kompetencija*. Na taj bi se način izbjegao i veliki praktični problem, na koji je, svakako, utjecaja imala i ekonomska kriza. Mnogi se hrvatski poslodavci, naime, zadovoljavaju formalističkim pristupom obrazovanju, profesionalnom razvoju koji se zasniva na kratkoročnim edukacijama i razvoju niske razine specijalističkih kompetencija. Pritom se postignute kompetencije rijetko i mjere, za razliku od primjera dobre prakse, u kojima se naglašava važnost korištenja mjerenja kompetencija u centrima za procjenu (*assessment centers*), a da bi se donijele što bolje odluke u području upravljanja ljudskim resursima.
- Uloga poslodavca u kreiranju obrazovne ponude važna je te se tijekom panel-rasprave došlo do zanimljivih prijedloga, zasnovanih na primjerima dobre prakse. Konstatirano je da se problemi u definiranju obrazovnih programa i profesionalnoga razvoja uglavnom javljaju u manjim i srednjim poduzećima, koja (uglavnom) nemaju visoko formalizirane sustave upravljanja ljudskim resursima, poput velikih korporacija. Da bi se pomoglo sektoru malih i srednjih poduzeća, ponovno treba podsjetiti na slovenski slučaj dobre prakse, zasnovan na *izgradnji zajedničkih standarda i obrazovnih aktivnosti na razini čitavih industrija/djelatnosti*. Isto tako, vrlo se uspješnim pokazao i austrijski pristup, zasnovan na *dualnom sustavu* (kombinaciji formalnog obrazovanja i intenzivne stručne prakse), u kojem se poduzeća i ustanove za strukovno te obrazovanje odraslih međusobno dopunjavaju.

Primjer dobre prakse – Podravka d.d.:

- *Ključne kompetencije se određuju na temelju potrebnih znanja, vještina i sposobnosti, ali i ključnih vrijednosti poduzeća te se pokušava postići usklađenost s potrebama i zadovoljstvom zaposlenika. Podravka kompetencije promatra i kao jedan od temelja svoga sustava za upravljanje ljudskim resursima te ih ugrađuje u alate i procedure profesionalnog razvoja te procjene rezultata rada.*
 - *Postoje brojne mogućnosti suvremenog obrazovnog sustava, orijentirane na razvoj kompetencija što većega broja polaznika, na što dostupniji način. U tom kontekstu posebno mjesto imaju e-učenje, pogodno za prijenos eksplicitnih, jasno definiranih vrsta znanja, ali i različite interne edukacije (odnosno oblici prijenosa znanja). Oni su, naime, za razliku od e-učenja i drugih 'tehnoloških' pristupa, jedini odgovarajući pristup za prijenos organizacijskih vrijednosti, kao i tacitnih ('skrivenih') oblika znanja, koji se stvaraju u praksi i kroz praksu. Naravno, ovakve programe nije jednostavno ni planirati, ni provesti, i to zbog više razloga. Prvenstveno je potrebno riješiti problem motivacije i sposobnosti prijenosa znanja. 'Obični' zaposlenici redovito posjeduju vrijedna znanja, ali ne i metodološke sposobnosti njihova prenošenja, što nije teško riješiti posebnim edukacijama, usmjerenima na razvoj sposobnosti obučavanja („train the trainer“). Mnogo je teže, međutim, prevladati nedovoljnu motivaciju za podjelu kompetencija, koja proizlazi iz straha što će se dogoditi i kakve bi posljedice za karijeru moglo imati dijeljenje osobnoga znanja. Podravka je ovaj problem riješila motivacijskim programom, kojim je potencijalnim internim trenerima, spremnima za podjelu vlastita znanja, ponudila korištenje vanjskih (plaćenih) edukacija. Isto tako, kao jedan od kritičnih čimbenika uspjeha, pokazale su se i pripremne edukacije, usmjerene na razvoj kritičkoga mišljenja i sposobnosti za diskusiju, bez kojih polaznici ne mogu na odgovarajući način sudjelovati u internomu prijenosu znanja.*
 - *Iskustva stečena u Podravci, zasnovana na psihologijskome testiranju i korištenju centara za procjenu ljudskih resursa, govore da primjena kompetencijskoga pristupa može pomoći u uklanjanju individualnoga nezadovoljstva rezultatima vrjednovanja i razvoja karijere. Ona može biti i dobar 'alat' u sprječavanju korupcije, političkog pogodovanja pojedincima i drugim oblicima zlouporabe sustava upravljanja ljudskim resursima.*
-

Zaključci

Međunarodni simpozij ukazao je na činjenicu, da, iako je Europska komisija 2006. g. donijela dokument koji opisuje ključne kompetencije i objašnjava njihovu ulogu i važnost u kontekstu cjeloživotnog učenja i socijalne uključenosti u društvena zbivanja, one u području obrazovanja odraslih još nisu dovoljno implementirane na sustavan način, u smislu njihova formalnoga vrjednovanja kroz kompetencijski razvijene sustave.

O ključnoj kompetenciji *komunikacija na materinskome jeziku*, na Simpoziju se uglavnom govorilo tijekom razmatranja programa opismenjavanja odraslih ili pak kada se govorilo o neformalnim edukacijama koje se sadržajno bave usvajanjem komunikacijskih vještina.

O ključnoj kompetenciji *komunikacija na stranim jezicima*, govorilo se u kontekstu svladavanja kroz tečajeve stranih jezika po klasifikaciji Zajedničkog europskoga referentnog okvira za jezike (eng. *Common European Framework of Reference for Languages – CEFRL*). Također se spomenulo da postoje mogućnosti certificiranja stečena znanja stranih jezika prema međunarodno priznatim diplomama (npr. za njemački jezik: *DaF – Deutsch als Fremdsprache*; za engleski: *Certificate of Proficiency in English (CPE)*, *TOEFL (Test of English as a Foreign Language)*; za francuski: *D.E.L.F. (Diplôme d'Etudes en Langue Française)*, *D.A.L.F. (Diplôme Approfondi de Langue Française)* itd.

O usvajanju *matematičke kompetencije i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji*, na Simpoziju se raspravljalo u kontekstu pohađanja formalnih strukovnih programa, odnosno kroz edukacije u tvrtkama koje su stručno i područno specifično orijentirane.

O *digitalnoj kompetenciji* govorilo se u okvirima formalnih programa usavršavanja (npr. računalni operator, specijalist za računalne mreže itd.) te raznih stručnih tečajeva. Istaknulo se kako njezin formalan značaj omogućava certifikaciju na međunarodnoj razini (ECDL, Microsoft i Cisco specijalističke edukacije itd.).

O kompetenciji *učiti kako učiti* malo se govorilo u kontekstu formalnih programa obrazovanja odraslih, a više vezano uz razne programe neformalne edukacije ili samoučenje.

Kompetencije *socijalna i građanska kompetencija, inicijativnost i poduzetnost, kulturna svijest i izražavanje*, također su se na Simpoziju u manjem dijelu spominjale vezano uz formalne programe obrazovanja odraslih, dok se o njima više govorilo u kontekstu neformalnoga sektora obrazovanja odraslih (npr. obrazovanje kroz udruge, različite zajednice itd.).

Na Simpoziju je istaknuto da se osam ključnih kompetencija može usvajati i samoučenjem, načinom učenja karakterističnim za odrasle osobe.

To upućuje na nužnost razvijanja modela priznavanja ključnih kompetencija stečenih kroz neformalne i informalne načine, kao i samoučenjem, kako bi one poslužile kao temelj za stjecanje novih kompetencija ili pak nadogradnju postojećih.

Ključne se kompetencije poučavanjem mogu podučiti druge odrasle osobe, pri čemu bi oni koji poučavaju i sami trebali imati usvojene gore navedene kompetencije, ali i stručne kompetencije svojstvene edukatorima odraslih (npr. kroz *GlobALE* kurikulum ili druge slične programe).

Ključne kompetencije same za sebe nemaju značenje. One trebaju konkretan sadržaj i okolnosti /okruženje u kojemu će doći do izražaja, u kojemu će se moći primijeniti. To ukazuje na nužnost primjene stečenih kompetencija u radnom okruženju te njihovu valorizaciju kroz rad.

Stoga je težnja velikih tvrtki i korporacija da razvijaju interne kompetencijske sustave u skladu sa znanjima, vještinama i sposobnostima potrebnima za obavljanje poslova unutar poslovnih procesa, opisanih i analiziranih kroz opis poslova svakoga radnoga mjesta. Tada tvrtke interno valoriziraju postojeće kompetencije zaposlenika, kao što i identificiraju potrebu za stjecanjem novih kompetencija putem internih ili eksternih edukacija.

Postojeći interni sustavi na izvjestan način valoriziraju rezultate obrazovnoga sustava u smislu usvajanja i stjecanja kompetencija. Ta je valorizacija najrelevantnija za mlade odrasle osobe koje još nisu stekle veliko radno iskustvo. Praksa je ukazala na neispunjena očekivanja tvrtki s obzirom na raznolikost i razinu stečenih kompetencija te je istodobno opravdala potrebu kako poslodavaca tako i obrazovnoga sustava za puno jačom suradnjom u definiranju onoga što će se učiti.

Stoga je Simpozij ukazao na nužnost uključivanja osam ključnih kompetencija u obrazovne programe prilagođene potrebama odraslih osoba, ne samo na deklarativnoj razini, već i u sadržajnom obujmu. Bez usvojenih ključnih kompetencija, koje se stječu i kroz osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje, teško je zamisliti lakoću usvajanja složenijih kompetencija koje zahtijevaju sve kompleksniji tehnološko-tehnički razvojni procesi. Također je važno, u kontekstu obrazovanja odraslih, omogućiti različite načine valorizacije i certificiranja kompetencija stečenih kroz neformalne i informalne procese učenja, kroz samoučenje, učenje u skupini, kroz

e-learning itd. Na taj će se način povećati motivacije odraslih za učenjem jer će im omogućiti vertikalne pomake po kvalifikacijskom okviru u smislu stjecanja novih kvalifikacija koje će im omogućiti trajniju uključenost u svijet rada i privređivanja.

Sudionici panel-rasprave izdvojili su sljedeće ključne teme, za koje smatraju da su vrijedne budućih rasprava u kontekstu razvoja ključnih kompetencija u obrazovanju odraslih:

- *dostupnost obrazovanja*, koja bi trebala osigurati jednake šanse za sve članove društva, pri čemu pozornost ne bi trebalo obraćati isključivo na pristup obrazovanju, koliko na zadržavanje polaznika u obrazovanju koje su započeli
 - *prepoznavanje i priznavanje neformalno stečenih kompetencija*, koje trebaju služiti kao temelj za daljnju izgradnju kvalifikacija, ali i za motiviranje polaznika obrazovanja odraslih
 - *prepoznavanje neformalnog obrazovanja*, s posebnim naglaskom na vrjednovanje stečenih industrijskih certifikata
 - *institucionalizacija suradnje između poslodavaca, obrazovnih ustanova i institucija te politika zapošljavanja* i drugih segmenata nacionalne i lokalne (samo)uprave, gdje je iskustvo iz Koprivnice (Podravka d.d.) izdvojeno kao primjer dobre prakse
 - *aktivno uključivanje poslodavaca u kreiranje obrazovne politike*, kako bi se „premostili svjetovi“ u kojima su trenutačno pozicionirani akteri u poslovnom i obrazovnome sektoru
 - *istodobno izbjegavanje shvaćanja obrazovanja isključivo kao „servisa“ poslovnoga sektora*, budući da se i u obrazovanju treba realizirati društvena odgovornost – i poduzeća, i pružatelja obrazovnih usluga
 - *aktivno uključivanje nastavnika*, a posebice u strukovnim školama i institucijama strukovnog obrazovanja odraslih, u procese promišljanja i izgradnje kompetencijski usmjerena obrazovanja odraslih
 - *obraćanje pozornosti na posebne skupine polaznika obrazovanja*, gdje postoje velike potrebe za postizanjem ciljeva resocijalizacije, a nema dovoljno ekspertnoga znanja za izradbu obrazovne strategije, a ni njezinih provedbenih mjera.
-

Literatura

Belem Framework for Action (2009.), UNESCO Institute for Lifelong Learning, Hamburg, <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001877/187789m.pdf>

Curriculum GlobALE (2012.), *Curriculum for Global Adult Education and Learning*, (authors: Lattke, S.; Popović, K.; Weickert, J.), DIE (German Institute for Adult Education), dvv international, English: ISBN 978-3-942755-05-4; Deutsch ISBN 978-3-942755-06-1

European Commission (2012.), *Final Report of the EU High Level Group of Experts on Literacy*, http://ec.europa.eu/education/literacy/what-eu/high-level-group/documents/executive-summary_en.pdf & http://ec.europa.eu/education/literacy/what-eu/high-level-group/documents/executive-summary_en.pdf

Glasser, W. (2000.), *Teorija izbora*, Alineja, Zagreb

Global Report on Adult Learning and Education (2009.), UNESCO Institute for Lifelong Learning, Hamburg, http://uil.unesco.org/fileadmin/keydocuments/AdultEducation/en/GRALE_en.pdf

Hargreaves, A., Shirley, D. (2012.), *The Global Fourth Way*; Corwin, Ontario Principals Council, Learning Forward

Kompetentni odgajatelji 21. stoljeća (2011.), ISSA-ina definicija kvalitete pedagoške prakse, International Step by Step Association (ISSA) – Međunarodna udruga Korak po korak, <http://www.korakpokorak.hr/upload/vrtici/praksa-kvaliteta-izvrnost/issa-standardi-brosura-za-web.pdf>

Key Competences for Lifelong Learning – European Reference Framework (2004.), Implementation of “Education and training 2010” Work programme, Working Group B „Key competences“; <http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/basicframe.pdf>

Key competences for a changing world (2009.), Draft 2010 joint progress report of the Council and the Commission on the implementation of the “Education & Training 2010 work programme”; communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social Committee and the Committee of the regions, COM(2009)640 final, Brussels

Nacionalni okvirni kurikulum – za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2010.), Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, http://www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf

Nastavni plan i program za osnovno obrazovanje odraslih (2003.), Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, <http://zakon.poslovna.hr/public/nastavni-plan-i-program-za-osnovno-obrazovanje-odraslih/154467/zakoni.aspx>

OECD (2005.), *The Definition and Selection of Key Competences – Executive Summary*, <http://www.oecd.org/pisa/35070367.pdf>

OECD (2001.), *Definition and Selection of Competencies (DeSeCo) – Theoretical and Conceptual Foundations*, revised version, <http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/41529556.pdf>

Smjernice za strategiju odgoja, obrazovanja, znanosti i tehnologije (2012.), Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, <http://public.mzos.hr/fgs.axd?id=18632>

Statistički ljetopis (2012.), Državni zavod za statistiku, Zagreb, http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2012/sljh2012.pdf

Strategija Europa 2020, dostupno na http://www.azoo.hr/images/razno/eu_hr.pdf (hrvatski prijevod)

Strategie zum lebensbegleitenden Lernen in Österreich (2011.), Österreichische Bundesregierung Beč, http://www.bmwf.gv.at/fileadmin/user_upload/aussendung/Strategie_zum_lebensbegleitenden_Lernen_in_OEstereich.pdf

Weissbuch Programmplanung, Teil I (2009.) (*Bijela knjiga planiranja programa, dio I.*), VHS Wien Beč, http://www.vhs.at/fileadmin/uploads_vhsat/downloads/pdf/Wiener_VHS_Wei%C3%9Fbuch_Programmplanung_Teil_1.pdf

mmas

mas
Međunarodni
Andragoški
Simpozij

9 789535 570486